

İKTİSADİ KAYNAK KULLANIMINDA ETKİNLİK VE VERİMLİLİK

(Varlık Fonu-Gelir Adaleti ve Kalkınma Ajansları)

İKSAD
Publishing House

Dr. Şahin ÇETİNKAYA

İKTİSADİ KAYNAK KULLANIMINDA ETKİNLİK VE VERİMLİLİK

(Varlık Fonu-Gelir Adaleti ve Kalkınma Ajansları)

Dr. Şahin ÇETİNKAYA¹

---

¹ Uşak Üniversitesi, İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi, İktisat Bölümü,

Copyright © 2018 by iksad publishing house

All rights reserved. No part of this publication may be reproduced, distributed, or transmitted in any form or by any means, including photocopying, recording, or other electronic or mechanical methods, without the prior written permission of the publisher, except in the case of brief quotations embodied in critical reviews and certain other non commercial uses permitted by copyright law. Institution of Economic Development And Social Researches Publications®

(The Licence Number of Publisher: 2014/31220)

TURKEY TR: +90 342 606 06 75

USA: +1 631 685 0 853

E posta: kongreiksad@gmail.com

www.iksad.net

www.iksad.org

www.iksadkongre.org

It is responsibility of the author to abide by the publishing ethics rules.

Iksad Publications - 2018©

ISBN: 978-605-7923-04-2

Cover Design: İbrahim Kaya

October / 2018

Size = 148x210 cm

İÇİNDEKİLER

ÖNSÖZ:

2 - 3

BÖLÜM 1:

DÜNYA VARLIK FONLARI İLE TÜRKİYE VARLIK FONU KARŞILAŞTIRMASI VE BİR SWOT ANALİZİ

4 - 39

BÖLÜM 2:

ÜLKELERİN EKONOMİK BÜYÜMELERİNİN GELİR DAĞILIMI ADALETİNE ETKİSİ

40 - 83

BÖLÜM 3:

ORTA ANADOLU KALKINMA AJANSI VE BÖLGESEL GELİŞMEDEKİ ROLÜ

84 - 124

KAYNAKÇA:

125 - 128

ÖNSÖZ

Akademik çalışmalar da konu seçilirken güncel ve yeniliğe açık olması son derece önemlidir. Bu kitapta yer alan çalışmalarımı bu şekilde özenle seçmeye çalıştım. Bu çalışmam üç konu içermektedir. Bunlar Varlık Fonu, Gelir Dağılımı ve Kalkınma Ajansları'dır.

Varlık fonu Türkiye'de 2016 yılında kurulan önemli bir ulusal projedir. Bu proje kamu kaynaklarının kullanımında etkinlik ve verimlilik esasına göre bir kaynak yönetimi hedeflemektedir. Buna göre Türkiye stratejik varlıklarını geliştirmek, değerlerini artırmak ve böylece ülkenin öncelikli yatırımları için kaynak sağlamayı hedeflemektedir. Dünya da benzer fonlarda ele alınarak varlık fonunun yaratacağı fırsatları ile güçlü ve zayıf yönleri incelenmeye çalışılmıştır.

Gelir dağılımı konusu dünya ekonomilerinde sürekli gündem de olan konuların başında gelmektedir. Gelişmiş ekonomilerde refah ölçütü olarak kullanılan kişi başı milli gelir kavramını bile geride bırakan önemli bir ekonomik olgudur. Gelir adaleti, adil gelir dağılımı ve bununla ilgili iktisat teorilerinden yararlanılarak ekonomilerin gelişim düzeylerine göre gelir dağılımı ele alınmıştır. Dünya da tanımı bile

güncellenen yoksulluk kavramı ve ülkelerin gelişimine göre yoksullukla mücadelesi incelenmiştir.

Kalkınma ajansları, bölgesel gelişim farklarını gidermek adına önemli bir iktisat politikasıdır. Türkiye’de 26 kalkınma ajansı kurulmuştur. Bölgelerin öncü olduğu konularda çalışmalar yapması için kaynak tahsis eden önemli bir bölgesel ayrıcalık projesidir. Bu projeye göre her bölge kaynakları açısından ayrıcalıklı iktisadi ve sosyal özelliğe sahiptir. Kalkınma ajanslarından ORKA (Orta Anadolu Kalkınma Ajansı) kullandığı kaynaklar ve yıllara göre gelişimi incelenmiştir.

Akademik anlamda kaynak oluşturacağı düşüncesi beni ayrıca mutlu etmiştir.

Çalışmanın faydalı olmasını diler, saygılar sunarım.

Dr. Şahin ÇETİNKAYA

BÖLÜM 1:
DÜNYA VARLIK FONLARI İLE TÜRKİYE
VARLIK FONU KARŞILAŞTIRMASI VE BİR
SWOT ANALİZİ

1. Varlık Fonu

1.1. Varlık Fonu Tanımı

Dünya da uzun yıllardan beri var olan bu yapı finansal açıdan ülkenin jandarması gibi görülebilir. Sermaye olarak kaynakların kullanılmayanlarının bir araya getirildiği bir milli kaynak olarak da düşünülebilir. Kuruluşu uzun zamandır planlanan ancak konjonktür gereği gecikmiş olan bu fon oldukça önemli amaçları olan bir kuruluştur.

İngilizcede sovereign wealth fund, Türkçede “refah fonu” veya “varlık fonu” adıyla yer alan bu araç ülkelerin resmi rezervleri dışında yer alan birikimlerini ifade etmektedir.

Varlık fonu tanımlanırken bir yatırım fonu olarak da tanımlanmaktadır. Literatürde geçen tanımlar genellikle amaçlarını da ortaya koymaktadır.

“Varlık fonu (SWF) bir yatırım fonudur. Ulusal ekonomiyi korumak amacıyla devletin sahibi olduğu ve işlettiği bir yatırım fonudur.” (www.divestopedia.com)

Dünya da varlık fonu oldukça önemli bir yere sahiptir. Ekonomiler hem gelişim hem de ekonomik tehditlere karşı korunma amaçlı olarak varlık fonunu kullanırlar.

1.2. Varlık Fonunun Hedefleri

Her varlık fonunun ortak ve ülkesine özel amacı vardır. Bu amaç tüm ülkeye ortak yarar sağlayacak bir şeyler yapmaktır. Başlıca hedefleri şunlardır;

(www.divestopedia.com)

- Fon gelişim ve istihdam için sosyal ve ekonomik projeler geliştirir,
- Politikacılara oy oranı olarak fayda sağlar.
- İç Pazar için uzun vadeli sermaye artış fırsatları sağlar,
- Ekonomiyi gelir ve ihracat açısından aşırı oynaklıklara karşı korur,
- Petrol fiyatları vb dünya piyasasını etkileyecek dalgalanmalara karşı istikrar sağlar.

1.3. Varlık Fonu'nun Amaçları

Büyük projelerin finanse edilmesi, kısa vadeli ekonomik şokların ve finansal piyasalarda meydana gelebilecek dalgalanmaların etkilerinin en aza indirilmesi amacıyla kurulan varlık fonunun işleyiş ve etkinliği oldukça önemlidir. Bugün dünya genelinde 40'tan fazla ülkede 80'e yakın varlık fonu

bulunmaktadır. Bu fonların küresel olarak toplam büyüklüğü yaklaşık 7,4 trilyon dolara ulaşmış durumdadır. Ağırlıklı olarak petrol ve doğal kaynak temelli kurulan fonların yanı sıra ihracat ve finans piyasalarındaki gelirlerle kurulan varlık fonları da mevcuttur. Son yıllarda küresel anlamda sayıları oldukça artan varlık fonu yatırımları arasına Türkiye de katılmış durumdadır. Özellikle 15 Temmuz darbe girişiminden sonra hız kazanan ve kurulmasına karar verilen “Türkiye Varlık Fonu” hem Türkiye’nin gelecekteki yatırımlarının finansmanını sağlayacak bir araç hem de ekonomik istikrarın sürdürülebilirliği açısından bir sigorta niteliği taşımaktadır. Türkiye Varlık Fonu’nun kaynakları; Özelleştirme Yüksek Kurulu’nca özelleştirme kapsam ve programında bulunan ve fona devrine karar verilen kuruluş ve varlıklar ile Özelleştirme Fonu’ndan aktarılmasına karar verilen nakit fazlasından oluşacaktır.

Ayrıca fona aktarılmasına veya şirket tarafından yönetilmesine karar verilen kamu kesimine ait veya kamu kurum ve kuruluşlarının tasarrufu altında bulunan ihtiyaç fazlası gelir, kaynak ve varlıklar ile birlikte fon tarafından yurt içi-yurt dışı sermaye ve para piyasalarından sağlanan

finansman ve kaynaklar da yer alacaktır. Türkiye Varlık Fonu, büyük altyapı projelerinden olan Kanal İstanbul, nükleer santral, savunma projeleri ve diğer büyük enerji projelerinin hayata geçirilebilmesi için önemli bir finansman kaynağı olacaktır. Fon aynı zamanda söz konusu projelerin kamu kesimi borcu artırılmadan gerçekleştirilebilmesi bakımından da dikkat çekmektedir. Uzun vadede Türkiye'nin hedeflerine ulaşabilmesine katkı sağlayacak olan varlık fonu, Türkiye ekonomisindeki yapı- sal sorunların çözümünün yanı sıra ortaya çıkaracağı ekonomik güç sayesinde önemli bir dış politika aracı haline de gelecektir (Karagöl ve Koç,2016).

1.4. Varlık Fonlarının Kaynakları

Dünya genelinde faaliyette bulunan ulusal varlık fonlarının hedefleri, ekonomik büyüme ve ulusal refahın korunarak gelecek nesillere aktarılması, makroekonomik politikalarla mali istikrarın sağlanması ve ekonomik kalkınmanın desteklenmesi olarak üç başlık altında toplanabilir. Ülkeler, kendi hedef ve stratejileri doğrultusunda özel yatırımlarda bulunmaktadır. Varlık fonları özellikle, ekonomileri petrol gibi tek bir kaynağa bağlı olan ülkelerde mevcut zenginliğin gelecek nesillere taşınması ve ekonominin

çeşitlendirilmesi işlevi görmektedir. Mali istikrar amacı taşıyan fonlar ise ekonominin iç ve dış şoklardan korunması, kısa dönemli sermaye hareketlerinin bertaraf edilmesi işlevi görmektedir. Varlık fonlarını ekonomik kalkınmayı destekleme amacıyla kullanan ülkeler ulaşım, enerji, iletişim ve stratejik sektörlerde altyapı yatırımlarının yanı sıra insan sermayesinin güçlendirilmesi amacıyla sağlık ve eğitim gibi sosyal yatırımlar da gerçekleştirmektedir.

1.5. Varlık Fonlarının Yatırım Tercihleri

Dünyada 40'tan fazla ülkede yaklaşık 80'e yakın varlık fonu bulunmaktadır. Küresel dağılıma bakıldığında fonların doğal kaynak zengini Ortadoğu ve Orta Asya ile ihracat ve finans merkezlerine odaklı Uzak Doğu'da yoğunlaştığı görülmektedir.

Varlık fonlarına sahip olan ülkeler petrol başta olmak üzere doğal kaynaklar, dış ticaret fazlası ve finansal işlemlerden sağlanan gelirler ile fonlarına kaynak sağlamaktadırlar. Fonlar sahip oldukları varlıkları ile hem finansal istikrar hem de küresel anlamda bir yatırım aracı özelliği taşımaktadır. Norveç, Rusya gibi petrol gelirleriyle, Çin ve Singapur gibi emtia dışı varlıklarla kurulan fonlara

sahip olan ülkelerin birçok küresel yatırımı bulunmaktadır. Özellikle 2008 küresel ekonomik krizini takip eden dönemde varlık fonları ve rolleri oldukça önem kazanmaya başlamıştır. Aslında eski bir kavram olmasına rağmen varlık fonu ve yönetimi, son on yıllık dönemde yükselişini gerçekleştirerek 7,4 trilyon dolardan fazla bir büyüklüğe ulaşmıştır.

2010-2015 yılları arasında yüzde 21,5 oranında bir büyüme yakalayan ulusal varlık fonlarının, 2020 yılına kadar kurulması beklenen 21 yeni varlık yönetimi fonu ile birlikte 15 trilyon dolarlık bir büyüklüğe ulaşması beklenmektedir.

1.6. LMT Endeksi-Linaburg-Maduell Transparency Index

Dünya genelinde artan etkinlik ve sayıları ile son yıllarda ekonomik açıdan büyük bir önem taşıyan varlık fonları hakkında belirli kıstaslarla bir karşılaştırma ve sıralama yapılmaktadır². Varlık fonlarının işleyişleri ve faaliyet alanları hakkında bilgilendirme yapılması, yönetim stratejilerinin şeffaflık seviyelerinin belirlenmesi ve küresel piyasalara ilan edilmesi amacıyla düzenli olarak raporlama yapan SWF Institute, varlık fonları hakkında çalışma, analiz ve endeksler

---

² <https://www.swfinstitute.org/statistics-research/linaburg-maduell-transparency-index/>

yayımlayan bir kurum olarak Linaburg-Maduell Transparency (LMT) Index adını verdikleri bir sıralama ölçütü kullanmaktadır. Varlık fonları adına hazırlanan yıllık raporlarda 2008 yılından bu yana LMT endeksi küresel şeffaflık ölçütü olarak kullanılmaktadır. Bu endekste on farklı puanlama kriteri kullanılarak sıralama yapılmaktadır.

Bu kriterler şu şekilde sıralanabilir:

- Kuruluş süreci, kaynağı ve devletin fon yönetimindeki rolü
- Güncel, bağımsız yıllık raporlar yayımlanması
- Varlığın sahip olduğu şirketlerdeki payını ve şirket bilgilerini açıklaması
- Toplam piyasa değeri, kazançların açıklanması
- Etik standartlara ve yatırım politikalarına uygun olarak ilkelerin belirlenmesi
- Açık strateji ve hedeflerin açıklanması
- Bağlı kuruluşların ve kişilerin bilgilerinin açıklanması (uygulanabilirse)
- Harici yöneticilerin açıklanması (uygulanabilirse)
- Web site yönetimi

- İletişim bilgilerinin sağlanması

Bu kriterler doğrultusunda yapılan değerlendirmeyle birlikte, varlık fonlarına 1-10 arası puan verilerek şeffaflık ölçütü sıralaması da yapılmaktadır. Varlık fonlarının büyüklüğü, kuruluş yılı ve kaynağının yanında LMT Endeksi puanları da görülmektedir (Karagöl ve Koç,2016).

2. Dünya da Varlık Fonu

Dünya genelinde faaliyette bulunan ulusal varlık fonlarının hedefleri, ekonomik büyüme ve ulusal refahın korunarak gelecek nesillere aktarılması, makroekonomik politikalarla mali istikrarın sağlanması ve ekonomik kalkınmanın desteklenmesi olarak üç başlık altında toplanabilir. Ülkeler, kendi hedef ve stratejileri doğrultusunda özel yatırımlarda bulunmaktadır. Varlık fonları özellikle, ekonomileri petrol gibi tek bir kaynağa bağlı olan ülkelerde mevcut zenginliğin gelecek nesillere taşınması ve ekonominin çeşitlendirilmesi işlevi görmektedir. Mali istikrar amacı taşıyan fonlar ise ekonominin iç ve dış şoklardan korunması, kısa dönemli sermaye hareketlerinin bertaraf edilmesi işlevi görmektedir. Varlık fonlarını ekonomik kalkınmayı destekleme amacıyla kullanan ülkeler ulaşım, enerji, iletişim ve stratejik

sektörlerde altyapı yatırımlarının yanı sıra insan sermayesinin güçlendirilmesi amacıyla sağlık ve eğitim gibi sosyal yatırımlar da gerçekleştirmektedir(Karagöl ve Koç,2016)

Başlangıçta petrol zengini ülkelerin ihracat gelirlerinden elde ettikleri rezervleri değerlendirmek için kurulmuş olan varlık fonlarının, zaman içerisinde emeklilik fonları, bütçe fazlaları gibi fonlar kullanılarak istikrarın sağlanması ve iktisadi kalkınmanın finansmanı gibi amaçlara yönelik olarak da kurulduğu görülmektedir. UVF'ler, 1990'lı yıllardan sonra Körfez ülkelerinden Asya ülkelerine doğru coğrafi olarak daha geniş bir alana yayılmış, çok çeşitlenerek faaliyet alanlarını genişletmiştir(Kayran,2016).

2.1. Dünya da Varlık Fonları Sıralaması

Dünya da ilk ulusal anlamda kurulan varlık fonu 1953'te Kuveyt'te kuruldu. Körfez'deki petrol zengini ülkeler ve Suudi Arabistan'ın kurdukları UVF'ler klasik petrol geliri kaynaklı UVF'lere örnektir. Dünyanın en büyük Ulusal Varlık Fonu ise hem petrol kaynaklarına hem de emeklilik fonlarına dayanan Norveç Devlet Emeklilik Fonu'dur. Buna karşılık birçok varlık fonuna sahip olduğu için varlık fonlarının toplam fon

büyükliğüne bakılacak olursa dünya lideri Çin'dir. (<http://sosyal.paraanaliz.com/2017/02/07/>).

Dünyada 40'tan fazla ülkede yaklaşık 80'e yakın varlık fonu bulunmaktadır. Küresel dağılıma bakıldığında fonların doğal kaynak zengini Ortadoğu ve Orta Asya ile ihracat ve finans merkezlerine odaklı Uzak Doğu'da yoğunlaştığı görülmektedir(Karagöl ve Koç,2016).

Varlık fonları hakkında en geniş bilgi bankasına sahip SWFI enstitüsüne ait internet sitesinden alınan verilere göre varlık fonları dünya da 2016 yılı itibariyle 7,518 trilyon dolarlık büyüklüğe ulaşmıştır. Bu büyüklükte orijin kaynağı petrol olan ülkeler 4,293 trilyon dolarlık bir büyüklüğe sahipken diğer kaynaklar ise 3,224 trilyon dolar civarındadır.

Büyüklik sıralamasına bakıldığında (Norway-Goverment Pension Fund) Norveç yatırım fonu 998,93 milyar dolar ile en büyük fon olarak 1.sıradadır.

2. olarak (China Investment Corporation) Çin yatırım fonu 813,8 milyar dolarlık bür büyüklüğe sahiptir. ABD'nin sahip olduğu yatırım fonlarının büyüklüğü ise 156 milyar dolardır.

ABD’de bulunan başlıca varlık fonları ve büyüklükleri şunlardır;

Tablo 1- ABD’de Kurulmuş Olan Varlık Fonları

Alaska Permanent Fund	1976	61,5 milyar USD
Texas Permanent School Fund	1854	37,7 milyar USD
New Mexico State Investment Council	1958	20,2 milyar USD
Texas Permanent University Fund	1876	17,3 milyar USD
Wyoming Permanent Wyoming Mineral Trust Fund	1974	7,3 milyar USD
North Dakota Legacy Fund	2011	4,3 milyar USD
Alabama Trust Fund	1985	2,7 milyar USD
Utah SITFO	1896	2,0 milyar USD
Idaho Endowment Fund Investment Board	1969	2 milyar USD
Louisiana Education Quality Trust Fund	1986	1,3 milyar USD
Toplam		156,3 milyar USD

Kaynak:<https://www.swfinstitute.org/sovereign-wealth-fund-rankings/> (erişim :12/11/17)

Devletler, ellerinde bulunan varlıkları yurt içinde veya yurt dışında, ülke ekonomisine katkı sağlaması amacıyla uzun vadeli stratejik yatırım araçları olarak kullanmaktadır. Genel olarak cari işlemler fazlasından kaynaklanan gelirin uzun vadeli bir yatırım enstrümanı olarak ülke ekonomisine katkı sağlayacak sermaye akışını gerçekleştirmesinin, beklenmeyen iç ve dış şoklara ve ekonomik kaos dönemlerinde yaşanabilecek dalgalanmalara karşı bir önlem niteliği taşıdığı bilinmektedir. Bunun yanı sıra diğerlerinden farklı olarak varlık fonları devlet kontrolü altındadır. Varlık fonlarına sahip

olan ülkeler petrol başta olmak üzere doğal kaynaklar, dış ticaret fazlası ve finansal işlemlerden sağlanan gelirler ile fonlarına kaynak sağlamaktadırlar. Fonlar sahip oldukları varlıkları ile hem finansal istikrar hem de küresel anlamda bir yatırım aracı özelliği taşımaktadır. Norveç, Rusya gibi petrol gelirleriyle, Çin ve Singapur gibi emtia dışı varlıklarla kurulan fonlara sahip olan ülkelerin birçok küresel yatırımı bulunmaktadır. Özellikle 2008 küresel ekonomik krizini takip eden dönemde varlık fonları ve rolleri oldukça önem kazanmaya başlamıştır. Aslında eski bir kavram olmasına rağmen varlık fonu ve yönetimi, son on yıllık dönemde yükselişini gerçekleştirerek 7,4 trilyon dolardan fazla bir büyüklüğe ulaşmıştır (Şen,2016). 2010-2015 yılları arasında yüzde 21,5 oranında bir büyüme yakalayan ulusal varlık fonlarının, 2020 yılına kadar kurulması beklenen 21 yeni varlık yönetimi fonu ile birlikte 15 trilyon dolarlık bir büyüklüğe ulaşması beklenmektedir(Karagöl ve Koç,2016).

Tablo 2 Dünya da ki Ulusal Varlık Fonuna Sahip Ülkeler ve Fon Kaynakları

Sıra	Ülke Adı	SWF (Milyar\$)	Fon Kaynağı
1	Çin Halk Cumhuriyeti	1.461,7	Petrol
2	Birleşik Arap Emirlikleri	2.246,8	Petrol
3	Norveç	847,6	Petrol
4	Suudi Arabistan	598,4	Petrol
5	Kuveyt	592,0	Petrol
6	Singapur	537,6	Petrol
7	Hong-Kong	442,4	Petrol
8	Katar	256,0	Petrol
9	Kazakistan	164,1	Petrol
10	Rusya	152,2	Petrol

Kaynak:<http://www.dogrulukpavi.com/bulten/turkiye-ekonomisi-icin-yeni-bir-secenek-ulusal-varlik-fonu>

2016 yılı verilerine göre yapılan sıralamada Çin, Birleşik Arap Emirlikleri ve Norveç gibi ülkelerde varlık fonu büyüklüğü 3 trilyon dolara ulaşmaktadır. Dünya üzerinde kıtalara göre dağılımına bakıldığında ise ;Bu büyüklüklere bakıldığında en büyük ulusal fonların dağılımı şöyledir;

Tablo 3- Kıtalar Üzerinde Varlık Fonu Dağılımı

Kuzey Amerika	219 Milyar USD
Avrupa	1,040 Trilyon USD
Afrika	150 Milyar USD
Orta Doğu	1,977 Trilyon USD
Asya	2,746 Trilyon USD
Avustralya	104 Milyar USD

Kaynak:<http://sosyal.paraanaliz.com/2017/02/07/dunyada-ulusal-varlik-fonlarisovereign-wealth-funds/>

Şeklinde bir dağılım görülmektedir. En fazla payı uzak doğu ülkelerinin aldığı görülmektedir.

3. Türkiye Varlık Fonu

Türkiye Varlık Fonu Yönetimi A.Ş. adıyla bir şirket kurulmuştur. Bu kuruluş başbakanlığa bağlıdır. Özel hukuk hükümlerine tabi bir anonim şirket yapısındadır. Ağustos 2016'da 6741 sayılı kanunla kurulmuştur(Resmi Gazete 29813 sayılı).

Türkiye'nin ekonomik istikrarının artırılması ve ülkenin kalkınmasına katkı sağlamak, kamuya ait olan varlıkları daha etkin ve verimli bir şekilde yönetmek; mevcut kamu varlığına değer katarak gelecek nesiller için daha güçlü bir Türkiye hazırlamak amacıyla kurulmuş bir yapıdır.

Ülkemizde büyümenin artırılması için tasarruf ve yatırımların artırılması zorunludur. Mevcut durumdaki piyasalarda bulunan yüksek faiz baskısı büyüme üzerindeki önemli engellerden birisidir. Türkiye Varlık Fonunun büyük projelere sağlayacağı finansman, hem bu projelerin hayata geçmesiyle oluşturulacak istihdam yoluyla, hem de faiz üzerindeki baskıyı azaltarak, ülkemizin büyüme ve kalkınması üzerinde olumlu etkilerde bulunacaktır.

Devredilen tüm kamu varlıkları ve fonlar Türkiye Varlık Fonu Yönetimi Anonim Şirketi ile bağlı şirket veya iştirakleri

ile fon ve bünyesinde kurulacak alt fonları kapsayan yatırım planlarına uygun olacak şekilde, yine şirketlerin mevcut yönetimleri ve işletme politikaları, iş planları, yatırım ve büyüme stratejilerine uygun olarak değerlendirilecektir. Ulusal ve uluslararası finans kuruluşları da dâhil olmak üzere ilgili paydaşlarla sağlanan iş birlikleri ile sürdürülebilirlik ilkesi dahilinde uzun vadede bu kurum ve kuruluşların devamlılığı ve ekonomimize katkısını arttırıcı yatırımlar gerçekleştirilecektir.

Özelleştirme kapsam ve programındaki, Özelleştirme Yüksek Kurulu tarafından TVF'ye devrine karar verilen kuruluş ve varlıklar ile Özelleştirme Fonundan aktarılmasına karar verilen nakit fazlasından, Bakanlar Kurulu tarafından TVF'ye aktarılmasına karar verilen ihtiyaç fazlası gelir, kaynak ve varlıklardan, Türkiye Varlık Fonu tarafından yurtiçi ve yurtdışı sermaye ve para piyasalarından ilgili mevzuat kapsamında yer alan izin ve onaylar aranmaksızın sağlanan finansman ve kaynaklardan, para ve sermaye piyasaları dışında diğer yöntemlerle sağlanan finansman ve kaynaklar oluşmaktadır.

3.1. Yönetim ve Denetleme

19/8/2016 tarih, 6741 sayılı kanunda bu konu şöyle belirtilmiştir.

Madde2-

(4) Şirketin organizasyon yapısında; portföy yönetim birimi, araştırma birimi, muhasebe, kayıt, bilgi ve belge sistemleri ile düzenli iş akışı ve haberleşmeyi sağlayacak organizasyon, iç kontrol ve risk yönetim sistemi ile iç denetim birimi, fon hizmet birimi ile gerekli diğer birimler kurulur. Şirket, faaliyet konularına ilişkin olarak hizmet alımı yapabilir. Şirketin faaliyet konusu ve amacı, sermaye miktarı, payları, payların devir esasları, paylara tanınacak imtiyazlar, tasfiye, devir, birleşme, fesih, organlar, komiteler, bunların oluşumu, görev, yetki ve sorumlulukları ile çalışma usul ve esasları, hesapları ve kârlarının dağıtımı ile teşkilatına ilişkin esaslar ile sair hususların yer aldığı esas sözleşmesi genel hükümlerle bağlı olmaksızın doğrudan tescil ve ilan edilir.(Resmi Gazete- 26 Ağustos 2016- 29813 sayı)

Buna göre şirketin yönetim kurulu başkanı ve üyeleri olacaktır. Anonim şirketlerdeki yönetim şekline bakıldığında varlık fonunun yönetimi de benzer şekilde oluşturulacaktır.

(7)En az beş kişiden oluşan yönetim kurulu başkan ve üyeleri ile genel müdür Başbakan tarafından atanır. Yönetim kurulu başkan ve üyeleri ile genel müdürün ekonomi, finans, hukuk, maliye ve bankacılık alanlarından en az birinde beş yıldan az olmamak üzere tecrübe sahibi olmaları aranır.

Denetleme ise, Varlık fonu özel hukuk hükümlerine tabi olarak kurulmuştur. Bu durum Madde 6'da şöyle belirtilmiştir;

MADDE 6 –

(1) Şirket, Şirket tarafından kurulacak diğer şirketler, Türkiye Varlık Fonu ve Türkiye Varlık Fonu bünyesinde kurulacak alt fonlar bağımsız denetime tabidir. Şirket, 6362 sayılı Kanun kapsamında kurumsal yönetim düzenlemelerine uyar.

(2) Şirket, Şirket tarafından kurulacak diğer şirketler, Türkiye Varlık Fonu ve Türkiye Varlık Fonu bünyesinde kurulacak alt fonların bağımsız denetimden geçmiş yıllık mali tabloları ile faaliyetleri, Başbakan tarafından görevlendirilecek sermaye piyasaları, finans, ekonomi, maliye, bankacılık, kalkınma alanlarında uzman en az üç merkezi denetim elemanı tarafından bağımsız denetim standartları çerçevesinde denetlenir. Denetim sonucunda hazırlanacak

rapor her yıl haziran ayı sonuna kadar Bakanlar Kuruluna sunulur.

(3) Şirket, Şirket tarafından kurulacak diğer şirketler, Türkiye Varlık Fonu ve Türkiye Varlık Fonu bünyesinde kurulacak alt fonların bir önceki yıla ait mali tabloları ile faaliyetleri, her yıl ekim ayında Türkiye Büyük Millet Meclisi Plan ve Bütçe Komisyonu tarafından, birinci ve ikinci fıkralar kapsamında hazırlanan ve Başbakanlık tarafından gönderilen denetim raporları üzerinden görüşülerek denetlenir.

Buna göre fon denetimi bağlı olduğu Başbakanlık tarafından görevlendirilecek en az üç denetim elemanı tarafından denetlenir. Denetim Sayıştay kapsamından çıkarılmıştır. Her yıl haziran ayında hazırlanan rapor bakanlar kuruluna sunulmaktadır. Ayrıca şirket her yıl TBMM plan bütçe komisyonu tarafından gönderilen raporlara göre de denetlenir.

3.2. Türkiye Varlık Fonunun Kaynakları

Kaynak olarak aktarılacak olan değerler kanunda kısmen tarif edilmiştir. Bu tarif bundan sonraki dönemlerde de aktarılacak olan değerler hakkında da yol gösterici durumundadır.

-Özelleştirme idaresine devredilmiş kuruluşlar ve Özelleştirme fonunda bulunan nakit fazlalıkları,

-Kamuya ait ihtiyaç fazlası gelir, kaynak ve varlıkların bakanlar kurulu tarafından fona devredilenlerinden,

-Yurt içi ve yurt dışı sermaye ve para piyasalarından (herhangi bir izin aranmaksızın) sağlanan kaynaklardan,

-Para ve sermaye piyasaları dışında diğer yöntemlerle sağlanan finansal kaynaklardan oluşmaktadır (Resmi Gazete:19/8/2016 Tarih ve 29813 sayı).

-Varlık fonu üzerinde bulunan değerleri ipotek,rehin ve teminat göstermek sureti ile kaynak temin edebilir,

Kamuya ait kuruluşlardan bazılarının özelleştirme idaresi tarafından kapsama alınan şirketlerin belli oranda hisseleri TVF'ye özelleştirme kapsam ve programından çıkarılarak devredilenlerin kısmi hisseleri şöyledir;

Tablo 4- Varlık Fonu Kaynaklarına Katılan Bazı Kuruluşlar ve Ekonomik Büyüklükleri

Devredilen kurum	Marka/Piyasa değeri	Mal varlığı	% oranı
TURK TELEKOM	8.2 Milyar \$	9.9 milyar \$	%6,68
THY A.O.	3.4 Milyar \$	16.3 milyar \$	%49,12
ZİRAAT BANKASI A.Ş.	1.3 Milyar \$	14 milyar \$	%100
HALK BANKASI	4..8 Milyar \$	22.7 milyar \$	%51.11

Bu şirketler gibi PTT, Turksat, Bist, Milli Piyango, TCDD izmir limanı, Türkiye Denizcilik İşletmesi A.Ş., Eti Maden İşletmeleri, Kayseri Şeker A.Ş., Çaykur İşletmeleri ve T.Jockey Kulübü de bulunmaktadır. Tablo 4 üzerinde sadece piyasa değeri bulunan şirketler üzerinde bir listeleme yapılmıştır. Fona devredilen kuruluşların ödenmiş sermayelerine göre sıralaması ise şöyledir.

Tablo 5- Türkiye Varlık Fonu

	Devredilen kurum	Hazine Payı	Ödenmiş Sermaye
1	THY	49,12	1,38 Milyar TL
2	HALKBANK	51,11	1,25 Milyar TL
3	ZİRAAT BANKASI	100	5,00 Milyar TL
4	BİST	73,6	423,2 Milyon TL
5	PTT	100	981,5 Milyon TL
6	BOTAŞ	100	4,15 Milyar TL
7	ETİ MADEN	100	600 Milyon TL
8	TPAO	100	3 Milyar TL
9	TURKSAT	100	1,47 Milyar TL
10	TURK TELEKOM	6,7	3,5 Milyar TL
11	ÇAYKUR	100	1,49 Milyar TL

Kaynak: Karaagöl ve Koç,2016

3.3. Türkiye Varlık Fonu İçin Vergi ve Muafiyetler

Yasa da belirtilen muafiyetler çerçevesinde bakıldığında TVF'nin tüm vergi ve harçlardan muaf tutulduğu görülmektedir. Yapmak istediği finansal teşebbüslerde izin kurallarından ve kısıtlamalarından da aynı şekilde muaf tutulmuştur. Olağan üstü bir yasal düzenleme ile kurulan TVF personel istihdamı dahil her konuda kamu denetimi ve vergilerinden muaf tutulmuştur. (Resmi Gazete 19/8/2017 tarih ve 29813 sayı)

3.4. Türkiye Varlık Fonu Çalışmalarında 5 Yıllık

Hedefleri

Şirket olarak faaliyet göstermesi planlanan TVF kendi resmi internet sitesinde bu planlamayı şöyle özetlemiştir. 4 başlık altında saydığı temel hedefler şunlardır;

- 1-Tüm portföy şirketlerine en iyi yönetim prensiplerinin uygulanması,
- 2-Şirketler arası sinerji olanakları,
- 3-Şirketlere özgü gelişim olanakları,
- 4-Organik büyüme birleşme ve satın alma fırsatları oluşturulması hedeflenecektir.

3.5. İlkeleri ve Amaçları

Profesyonel Yönetim: TVF kendi resmi internet sitesinde ilkelerini şöyle açıklamıştır. Profesyonel yönetim ilke edinilecektir. Buna göre hem fon yönetimi hem de portföyde bulunan şirketlerin yönetiminde dünyaca kabul görmüş ilkeleri baz alacaktır.

Bu ilkenin sadece fon yönetimini değil, devredilen tüm kurumların yönetiminde profesyonel değişiklikler

yapılabileceği de söylenmektedir. Yani uluslararası şirketler gibi CEO'larla yönetilen kamu şirketleri olabilir. Artık üst düzey bürokratik dönemleri bitebilir. Yani X siyasetçisi oğlunu-kızını bu şirketlerin başına geçiremeyecek çünkü atama kalkmış oluyor. Yetenekli olanlar, uluslar arası düzeyde geniş vizyonu olanlar halka hizmet eden bu şirketlerin başına geçebilecek.

Şeffaflık: Fon operasyonlarının raporlanması ve portföy şirketleriyle olan etkileşim süreçleri tam bir şeffaflık içerisinde, belirlenen yönetim ilkeleri çerçevesinde yapılacaktır.

Şeffaflık başlığı fon ve alt şirketleri arasında tam bir açıklık ve uyum hedeflemektedir. Aralarında veri ve kaynak alışverişinde açık ve ilkeli hareket etmeleri şirket/kamu zararının önlenmesi açısından son derece önemli bir durumdur. TVF yapılanmasında siyasi etkilerden olabildiğince uzak kalması gerektiğinin farkında olduğunu bu ilke ile bildirmiş oluyor.

Performans Odaklılık: Türkiye Varlık Fonu, her türlü yatırım aktivitesini ve portföyündeki şirketlerin yönetiminde

risk-getiri beklentisinin karşılanması öncelikli hedef olarak olacaktır.

Özel şirketler gibi çalışma esasını ilke olarak açıklaması, gelecekte kamuya ait çok uluslu kar amacı güden şirketlerin olabileceğinin işaretidir. Ancak özel şirketler kazancın olmayacağı yere asla yönelmezler. Bu şirketlerin sahibi belli şahıslar olduğu için kalifiye personel ve yüksek ücretli beyin gücünden istifade esas politikalarıdır. Asla hata yapmazlar. Bu şirketlere hatırı için yönetici atanamaz. TVF kendisi ve alt şirketlerinde bu durumu tarafsız bir esasa çözebilmelidir. Aksi takdirde özelleştirme dönemine kadar büyük zararlar eden KİT'lerin akıbeti burada da görülebilir.

Sürdürülebilirlik: Türkiye Varlık Fonu, varlıkları ile ilgili uygulamalarını, yeni yatırım tercihlerini ve diğer aktivitelerini kuruluş kanununda belirtildiği üzere dış etkilerden bağımsız bir şekilde, uzun vadede sürdürülebilir şekilde yönetecektir.

TVF yukarıda belirtilen siyasi etkinin olumsuzluklarını önceden görerek dış etkilerden bağımsız hareket edeceğini ilke edindiğini açıklamıştır.

Risk Yönetimi ve hesap verebilirlik: Türkiye Varlık Fonu, operasyonlarına bağlı olarak ortaya çıkabilecek riskleri belirleyip düzenli olarak raporlayacaktır. Uygulamalarına ilişkin sorumluluklarını kuruluş kanunu ve ilgili mevzuat çerçevesinde yerine getirecektir.

Risklerin raporlanmasından bahsedildiğine göre TVF'nin iç denetim mekanizmasını etkin kullanmayı hedeflediği düşünülebilir. Yıllık olarak başbakanlığa ve TBMM'ye vereceği raporlar bu denetim mekanizması tarafından sürekli yapılan kontrollerin sonuçları olarak sunulacaktır. Böylelikle yıllık olarak incelenen değil sürekli incelenen bir şirketler grubu olarak yönetilmesi amaçlanmış oluyor.

3.6. Türkiye Varlık Fonu Uygulaması Üzerine Swot Analizi

Güçlü Yönleri

- Türkiye Varlık Fonu (TVF) kamu kaynaklarının vergi geliri gibi kullanılmasını önlemiş olur.
- Türkiye'de uluslararası düzeyde büyük bir sermayenin oluşmasına imkan sağlar.
- Uluslararası düzeyde serbest ortaklıklar yaparak, yüksek gelir elde etme imkanı sağlar.

- Kamu kaynaklı yüksek sermaye desteği ile ulusal piyasada desteklenmesi gereken alanları, özel sektördeki karlılık mantığı ile destekleme fırsatı yaratır.
- Devlet iznine ve bürokratik engellere takılmadan rahat bir şekilde ortaklıklar kurabilir.
- Yüksek sermaye gerektiren yatırımlara fon temin edebilir. Uluslararası düzeyde büyük şirketlerin yapacağı kamu yatırımlarını yaparak, gelirini alabilir.
- Yap-İşlet-Devret modellerini bu fon yaparak uluslar arası şirketlerin kazançlarını TVF olarak alıp kamu yükünü hafifletmiş olur.
- Yurt içi ve yurt dışı yatırım ve ortaklıkları ile büyüyen bir çok özel şirketin ülkemize kazandırılmasını sağlayabilir..
- Ekonomik krizler açısından finansal piyasalara güvence olabilir.
- Döviz temini açısından kolaylık sağlayan bir ortam oluşturacaktır.
- Kamu denetimi ile eleştirilen, hantallaşan bir bürokratik engellerden kurtulan önemli bir kamu şirketler topluluğu oluşturacaktır.

- Kamu şirketlerinin özel şirketlerle ortak olması sonucu, kâr ve verimliliğin kontrolünün yapıldığı kamu işletmelerine dönüşme süreci sağlayacaktır.
- Devletin tüm imkanlarından faydalanan yüksek sermaye sahibi şirketlerin nasıl büyüdüğü görülmektedir. Bu şirketlerin uluslararası arenada da büyümesi milyar dolarlık şirketlerin ortaya çıkmasına neden olabilir.
- Otomotiv-Bilişim gibi yüksek katma değerli mal üreten şirketlerle ortak olan TVF gelecekte uluslar arası şirketleri kazandırabilir.

Zayıf Yönleri

- Siyasi mekanizma tarafından suiistimallere son derece açıktır.
- Yöneticilerin sorumluluklarının olmaması büyük oranda risklerin dikkate alınmamasına neden olacaktır.
- Özel şirketlerle ortaklık kurulduğunda, TVF şirketleri sadece devlet imkanlarını sunan şirket konumuna düşebilir.
- Siyasi mekanizmanın olumsuz etkisi ile zarar eden veya batan bir şirketi yönetim kurulu kararı ile satın alarak olumsuzluk yaratacak bir duruma neden olabilir.

- Hesap verme, denetim, vergi muafiyetleri, finansal piyasalarla ilgili izin alma zorunluluğunun olmaması gibi son derece geniş ve serbest bir çalışma alanı sağlanmasının sakıncaları büyük olabilir.
- Kurumlarda çalışan personelin tamamı KPSS veya değişik yollarla istihdam edilen personellerdir. Bu kurumlarda verimlilik ve etkinlik esasına göre yapılanma kısa sürede yapılamayacaktır.
- Çalışanlar içinde özel bir şirket gibi eleman seçimi ve yetiştirilmesinin yapılması oldukça zor bir durumdur.
- Yeni personel alınması çalışanların kamu kurumlarına dağıtılmasına neden olacaktır. Burada yüksek gelire çalışacak bir istihdam alanı olacağından, personel alımı siyasi mekanizmanın torpilinden asla kurtulamayacaktır.
- Daha önceki KİT'ler gibi istihdam şartlarının KPSS gibi sınavlardan bağımsız yapılması buraların bir süre sonra KİT benzeri kurumlara dönüşme ihtimalini düşündürüyor.

Fırsatlar

- Zengin arap ülkeleri ile yapılacak ortak yatırımlarla döviz girdi kaynakları artırılabilir. Bu yolla gelebilecek döviz krizleri önlenmiş olur.
- Ortadoğu, Orta Asya ve Afrika ülkeleriyle devletler düzeyinde büyük ancak özel sektör kolaylığı ile yatırım ortaklıkları kurulabilir.
- Devlet yararına çalışan özel şirketleri kontrol edebilen büyük bir organizasyon oluşturulabilir.
- Dünya ile ticari anlamda büyük ve geniş bir şirketler grubu kurulabilir.
- Döviz krizlerini önlemek amacıyla spekülatif hareketleri engelleyecek yüksek rezervli ve dünya çapında özel finans kurumları oluşturulabilir.
- Dünya para piyasalarında etkili dev işletmeler oluşturulabilir.

Tehditler

- Kamu denetiminden uzak olması, vergi vb harçlardan muaf olması gibi durumların sağlayacağı ayrıcalıklardan ötürü, özel sektör aleyhine haksız rekabete neden olacak durumlar doğuracaktır.

- İzin alma zorunluluğunun olmaması bazı alanlara siyasi etkiler dolayısıyla müdahale imkanı verilmiş oluyor. Yabancı menşeli şirketlerin, istenmeyen ideolojik düşünceli kişilere ait işletmelerin aleyhine ticari etkiler yaratacak durumlar ortaya konulabilir.

- Medya sektöründe devlete ait kurumaların sayısının artmasına neden olacak yatırımlara imkan tanımaktadır. Bu yolla hiçbir olumsuz durum duyurulamayacaktır.

- Bu kurumun başına geçen kişilerin görevini kötüye kullanması durumunda kamuya ait 160 milyar dolar tutarındaki bir varlık ipotek vb yolla büyük zararlara uğratılabilir.

4. SONUÇ VE DEĞERLENDİRME

Ulusal Varlık Fonları kamuya ait fazlalıkların değerlendirilmesi amacıyla kurulan bir finansal kurumdur. Dünya da oldukça yaygın olarak faaliyet göstermektedir. Türkiye’de TVF adıyla kurulan bu fon geç kalmış bir kuruluştur.

TVF kuruluş olarak varlık fonu adıyla kurulsa bile işleyişi dünyadaki fonlardan farklıdır. TVF diğer varlık fonlarından farklı yapıya sahip olarak kurulmuştur. Türkiye’de halka ait özel bir şirket kurulmuş oluyor. Bu kurumun

sakıncaları ve faydaları ayrı ayrı ele alınarak incelendiğinde faydalarının daha ağırlıklı olduğu görülmüştür.

Varlık Fonu denetimi olan bir finansal kuruluştur. Ancak burada şöyle bir sakınca görülebilir. Faaliyetlerin yönlendirilmesinde kamu denetimi olmayıp, sonuçları hakkında kamu denetimi esas alınmaktadır. Bu durum diğer kamu kurumları açısından bakıldığında farklılık yaratmaktadır. TVF, şirketlerinde hali hazırda olan personel yapılanması için nasıl bir çözüm üretecektir. Bu yapının yeni olması nedeniyle reformları uzun süreli bir süreç gerektirmektedir.

TVF bir yatırım fonu olmakla beraber kamuya ait bir şirketler grubu olarak da düşünülebilir. Devletin üst düzey bürokratlarının ticari bir geçmiş yoktur. Ancak bu kurum tamamen ticari faaliyetler üzerine planlanmıştır. Profesyonel yönetimden kastedilen sanırım, tecrübeli ve profesyonel ticari geçmişi olan bir ekip tarafından yönetilmesi planlanmıştır. Bu durum büyük şirketlerin üst düzey yöneticilerinin transferleri ile yapılacak olursa, astronomik ücretler ödenmesi gerekebilir. Böylesine önemli bir görevi üstlenecek olan kişi veya kişilerin başarıları ve başarısızlıkları devlet memuru zihniyetiyle sorgulandığında bu görevi kimse kabul etmeyecektir.

Tamamen performans esasına göre olması bu yönüyle doğru bir karar olarak kabul edilebilir. Ancak bu kişilerin nasıl seçileceği henüz açıklık getirilen bir durum değildir. Bu durum son derece suiistimale açık bir durumdur.

Türkiye Varlık Fonu uluslar arası düzeyde önemli ortaklıkları herhangi bir inanç, etnik ayırım vb şeyleri dikkate almadan yapabilecek bir teşebbüs olarak düşünülmüştür. Böylelikle Yahudi veya ermeni bir şirketle ortak olması devletin politikalarını etkilemeyecek hatta bu ortaklıkta etkilenmeyecektir. Çünkü halen Yahudi ortaklığı olan yüzlerce şirket ülkemizde faaliyetine devam etmektedir. Bu durum Türkiye'nin ne dış ne de iç politikalarında hiç dikkate alınmamaktadır. Nitekim Fransa veya İsrail malları defalarca boykot edildi ancak devlet bu konuda hiçbir yasaklamaya gitmedi. Çünkü bu mallara aracılık yapan veya bu şirketlerle ortak olanlar kendi vatandaşı ve vergi mükellefidir.

Cumhurbaşkanının bir beyanında “Dünya da bütün sorunlar ve çözümleri ticari nedenlere dayalıdır” açıklaması bu durumun tüm dünya tarafından fark edildiğini de ortaya koymuştur.

TVF'nin güçlü yönleri zayıf yönlerinden daha fazladır. Zayıf yönleri reformlarla giderilmesi mümkün olan konuları içermektedir. Zamana bağlı olarak, bu geçiş sürecinden sonra, bu durumun çözüleceği açıktır.

Sağladığı fırsatlar da tehditlerden daha önemlidir. Tehditlerin tamamı iki başlık altında toplanabilir. Bunlar;

1-Kamu gücünün denetimde etkili olmayıp, icraatın içinde yer alması,

2-Bu dev kuruluşun sahibi olan bir şahsın olmaması. Sahibi devlet olan kuruluşların hak müdafaası daha çok mahkemeler yoluyla ve uzun yıllara yayılan bir süreçle çözülmektedir. Bu durum karar vericiyi rahat hareket etmeye sevk eder. Kendi işletmesi için girmeyeceği risklere kamu teşebbüsleri için girmesine neden olur. Nitekim KİT'lerdeki yapılanmaya bakıldığında ciddi hataların olduğu görülmektedir. Dev işletmelerin 1 TL ye satılma pahasına elden çıkarılamamasının sorumlusu bürokrat yöneticilerdir. Bu durum onlar için riskti. Ama riskleri alan siyasi mekanizmanın etkisiyle, kanundaki boşluktan yararlanma düşüncesinin etkisiyle ve kişisel fikir ve düşüncelerin etkisiyle bu hataları yapmaktan geri durmadılar. Sonunda milyarlarca

dolar değerindeki kamu Şirketleri, kurtulmak istenen kamu y¼kleri halini aldılar.

Bu durumun öz¼m¼n¼n özel m¼teŐebbislerle yapılacak olan ortaklıklarla olacağı d¼Ő¼n¼lm¼Ő¼ olmalıdır. Özel m¼teŐebbis zarara neden olacak duruma y¼netime m¼dahale ederek engel olacaktır.

Cumhuriyetin ilk yıllarında yapılan İzmir İktisat Kongresindeki karara g¼re, özel m¼teŐebbise devredilecek olan KİT'ler devredilemediği için karlılığı hesaplanmadan devam ettirilmiiŐtir.

¼retimde marjinal fayda, marjinal verimlilik ve marjinal maliyet unsurları dikkate alınmadan personel ve ¼r¼n yelpazesi d¼zenlenmiŐtir. İnsanların kişisel arzuları devleti zaafa uęratmiiŐtir. Seçim ekonomilerinin bir parçası olan KİT'ler "arpalık" olmuŐ ve b¼y¼k zarar eden kuruluşlar haline gelmiştir. KİT'ler 1940'lı yıllardan itibaren özelleŐtirilseydi, özel sekt¼rde her biri b¼y¼k dev bir işletme olabilirdi. D¼nya piyasasında karlı alanlara yatırımlar yapan Şirketler haline gelebilirlerdi. Ancak bunlar yerine kamu hizmetine yardım eden, istihdam yaratan ve kendi kendine bile yetemeyen işletmeler haline geldiler. Uluslar arası örg¼tlerin etkisi ile

kurulan sendikalar aracılığı ile halkın işletmelerinde (günün şartlarına göre) astronomik ücretlerle çalışan bir işçi kesimi oluşturdu. Ve sonunda özelleştirme yoluyla bu işletmeler yok edildi.

Bu durum yaşanan önemli bir tecrübe olduğundan TVF’de benzer durumların yaşanmaması için yasal alt yapının düzenlenmesi şarttır. Bu çerçevede dev devlet işletmeleri uluslararası ortaklıklarla büyüyecektir. Ayrıca finans temin eden ve kriz dönemleri için yurt içinde ve uluslararası platform da güven veren şirketler olacaktır.

BÖLÜM 2:
ÜLKELERİN EKONOMİK
BÜYÜMELERİNİN GELİR DAĞILIMI
ADALETİNE ETKİSİ

GİRİŞ

Gelir dağılımının çeşitli türlere göre incelendiği bilimsel bulguları bu çalışmanın ilk başlangıcını oluşturmaktadır. Buna göre öncelikle gelir dağılım çeşitlerini ele almak gerekmektedir. Gelir dağılım çeşitleriyle beraber gelir adaletini içeren ve yoksulluğa konu olan yeterli gelir düzeyini tespit amacıyla bölüşüm teorileri çalışmanın teorik alt yapısını oluşturmaktadır. Buna göre yapılan araştırmada geçmişten günümüze her dönemde gelir adaleti ve yoksulluk unsurlarının varlığı görülmüştür. Ülkelerin büyüklüğü bu durumun oransal olarak değişmesine neden olur.

GELİR DAĞILIMI TÜRLERİ

Temelde gelir farklılıklarının açıklanmasına yönelik olan gelir bölüşümü, bir ekonomide belli bir dönemde yaratılan gelirin bireyler, üretim faktörleri, bölgeler ve sektörler arasında bölüşülmesini içermektedir. Bunların yanında gelirin, birincil ve ikincil bölüşümü ve yatay ve dikey bölüşümü şeklinde de sınıflandırmak mümkündür. Buna göre gelir bölüşümleri şu şekilde sıralanabilir;

1) Bireysel Gelir Bölüşümü

- 2) Fonksiyonel Gelir Bölüşümü
- 3) Bölgesel Gelir Bölüşümü
- 4) Sektörel Gelir bölüşümü
- 5) Birincil ve İkincil gelir bölüşümü

Şimdi bunları sırasıyla kısaca açıklamaya çalışalım.

Bireysel Gelir Bölüşümü/ invidual income distribution

Bir ülkede elde edilen değer in o ülke yurttaşları arasında bölüşümüdür. Burada gelirin ne adla ve nasıl elde edildiği (ücret, kar, rant, faiz) değil, ne kadar gelir elde ettiği ve sosyal bakımdan hangi gelir grubuna gireceği önemlidir. Buna göre kişi başı milli gelir bakımından gelişmiş ülkelerle az gelişmiş ülkeler arasında büyük bir uçurum gözlenmektedir. En düşük gelirli ülkelerin kişi başına düşen geliri, en yüksek ülkenin kişi başına düşen gelirinin %1'inden bile daha küçüktür.

Fonksiyonel Gelir Bölüşümü

Üretim süreci sonunda elde edilen gelirin her bir üretim faktörleri arasında nasıl paylaşıldığını gösterir. Yani fonksiyonel gelir bölüşümü, gelirin farklı üretim faktörleri arasında paylaşımını göstermektedir. Bu aynı zamanda gelirin toplumsal sınıflar arasındaki bölüşümünü de vermektedir.

Fonksiyonel gelir dağılımı, üretim sürecinde ortaya çıkan gelirin, üretim faktörleri ve sosyo-ekonomik gruplar arasındaki dağılımını gösteren yaklaşımdır. Çeşitli üretim faktörlerinin milli gelirden aldıkları payları inceleyen bir kavram olan fonksiyonel gelir dağılımı, milli gelir içindeki ücret, faiz, rant ve kar payları hakkında bilgi vermesi açısından da başka bir öneme sahiptir. Gelirin faktörel dağılımı olarak da ifade edilen fonksiyonel gelir dağılımında, ülke içinde yaratılan milli gelirin, üç temel üretim faktörü olan işgücü, sermaye ve toprak sahipleri arasında nasıl bölüştüğü gösterilmektedir. Bu bölüşümde, üretimin ne kadarının emek sahiplerine ücret, sermayedarlara faiz, toprak sahiplerine rant olarak dağıtıldığı ve ne kadarının müteşebbislere kâr olarak kaldığı incelenmektedir. Fonksiyonel gelir dağılımını, gelirin emek gelirleri ile emek dışı gelirler arasındaki bölüşümü olarak nitelendiren başka bir tanımlamada; üretim süreci sonucunda ortaya çıkan gelirin üretim faktörleri ve sosyo-ekonomik gruplar arasındaki bölüşümünün önem taşıdığı belirtilmektedir.

Gelirin emek ve mülk sahipleri arasındaki bölüşümünün yanı sıra emek geliri, ücret, maaş, yüksek yönetici geliri gibi alt bileşenlerine, mülk gelirleri ise kar, rant gelirleri gibi kendi

alt bileşenlerine ayrılarak, faktör payları konusunda daha ayrıntılı inceleme yapılabilir³.

Bölgesel Gelir Bölüşümü

Bir ülke sınırları içerisinde elde edilen gelirin coğrafi olarak dağılımını göstermektedir. Ülke coğrafyası içerisinde bazı bölgeler gelirden daha fazla pay alırken kimi bölgeler gerekli payı alamamakta ve geri kalmaktadır. Bölgesel gelir bölüşümü bir ülkedeki elde edilen gelirden, farklı bölgelerde yaşayan insanların ne kadar pay aldıkları gösterilmektedir⁴.

Sektörel Gelir Bölüşümü

Gelirin sektörel dağılımı, bir ekonomide yaratılan toplam hasılanın iktisadi faaliyet kollarına göre dağılımını ifade eder. Her bir sektörün gelirden ne kadar pay aldığını gösterir. Tarım, sanayi ve hizmet sektörünün ulusal gelir içindeki payı bu gelir bölüşümü sayesinde belirlenebilmektedir⁵.

---

³ DPT,Gelir dağılımının iyileştirilmesi ve Yoksullukla mücadele özel ihtisas komisyonu raporu, Sekizinci beş yıllık kalkınma planı,Ankara, 2001

⁴ Öztürk, N., İktisatta Bölüşüm, Palme Yayıncılık, Ankara, 2009

⁵ DPT,Gelir dağılımının iyileştirilmesi ve Yoksullukla mücadele özel ihtisas komisyonu raporu, Sekizinci beş yıllık kalkınma planı,Ankara, 2001

Birincil ve İkincil Bölüşüm

Üretim sürecine katılan faktörlerden her biri yaratılan gelirden belli oranda pay almaktadır. Emek-ücret, toprak-rant, sermaye-faiz, girişimci-kâr elde etmektedir. Serbest piyasa ekonomisine hiçbir müdahale olmaksızın yaratılan gelirin bu bölüşümüne birincil bölüşüm denilmektedir.

İkincil bölüşüm ise, üretim faktörleri sahiplerinin faktör payı olarak elde ettikleri, satın alma güçlerinin çeşitli yollarla devlet tarafından yeniden dağıtılmasıdır⁶.

GELİR DAĞILIMI TEORİLERİ

Makro ekonomik bölüşüm üzerinde duran ilk bilimsel okul fizyokratlardır. Bölüşüm sorununa en çok önem veren David Ricardo'dur. Ricardo, bölüşüm kuramının ekonomik sistemin bütün mekanizmasının anlaşılmasında anahtar fonksiyon göreceğine inanmaktadır. 19. Yüzyılın sanayi kapitalizmi döneminde bir yandan sanayicilerin kârlarının aşırı bir düzeye çıkmış olması diğer yandan çalışanlarla çalıştıranlar arasındaki ilişkilerin son derece gerilmiş bulunması bölüşüm

---

⁶ Öztürk,N.,İktisatta Bölüşüm, Palme Yayıncılık,Ankara,2009

adaletsizliği nedeniyle ayaklanmalara ve etin ideolojik kavgalara neden olmuřtur⁷.

Bir ekonomide toplam olarak gelirin büyüklüğünden ya da gelirin üretim faktörleri arasında nasıl paylaşıldığından daha çok asıl önemli olan sosyal grupların milli gelirden ne kadar pay aldıklarıdır. Bu bağlamda, gelir bölüşüm adaleti sağlanması, tüketiciler arasında refah ekonomik ve politik güç dengesi kurduğu ve çalışmadan yaşayan bir sosyal tabakanın oluşmasına meydan vermediği için sosyal barışı sağlayıcı bir rol oynamaktadır. Düşük gelirliiler iş bulmalarına rağmen, insanca yaşamak bir yana, temel gereksinimleri karşılamakta güçlük çekiyorlarsa, yani ücretler çok düşük ise, sosyal huzursuzluklar, yaygın bir hal almakta, hırsızlık, ahlaksızlık ve suçluluk oranları giderek artmaktadır⁸.

Düşük gelir lehine yapılan bir değişiklik bir kesimin çalışma motivasyonunu ve üretkenliğini olumlu yönde etkilemektedir. Bu özelliği nedeni ile düşük gelir gruplarına

---

⁷ a.g.e.

⁸ Dinler,Z.,İktisata Giriş,Ekin Kitabevi,Bursa,2005

yönelik olarak yapılan harcamaların yatırım anlamına geldiği savunulmaktadır⁹.

Bir ülkede refah artışından ve ekonomik kalkınmadan söz edebilmek için mutlaka gelir bölüşü-mün dikkate almak gerekir. Herhangi bir ülkede milli gelirin tüm nüfusa bölünmesi ile bulunan kişi başına milli gelir çok yüksek oranda büyüyebilir. Ancak gelirin hakça paylaşımından uzak olması durumunda nüfusun çok küçük bir bölümü bu gelir artışından yararlanabilir. Nüfusun büyük bölümü bu gelir artışından yararlanamayacaktır. Gelirin hakça paylaşımı toplum refahını belirleyen en önemli faktördür¹⁰.

Ricardo'nun Gelir Dağılımı Teorisi

Gelir dağılımına ilişkin klasik yaklaşımda daha ziyade fonksiyonel gelir dağılımı üzerinde odaklanan D.Ricardo ve Karl Marx en önemli kişilerdir. Her ikisi de kapitalist üretim sisteminin uzun devrede geçireceği evrimle ilgilenmekteydiler ve bu evrim sonucunda ana ekonomik sınıflar arasında gelirin nasıl dağılacığı konusuna önem vermekteydiler.

---

⁹ Pınar,A.,Maliye Politikası Teori ve Uygulamaları,Naturel Kitap yay., Ankara,2006

¹⁰ Öztürk, N., İktisatta Bölüşüm, Palme Yayıncılık, Ankara, 2009

Klasikler, üretime katılan sınıfların paylarının ne olacağı konusunu incelemiştirler. Ricardo'nun gelir dağılımı teorisinde ekonomi endüstri ve tarım olmak üzere kabaca iki kesime ayrılır. Ekonominin genel gelişimi açısından önemli olan kesim tarım kesimidir. Teori, üç ana varsayıma dayanır. Bu varsayımlardan ilkinde göre, tarım arazisi sınırsız olmadığından ve tarım arazisi aynı kaliteye sahip olmadığından, tarım azalan verimler yasasına tabidir.

İkinci varsayım (Malthus Yasası), ücretlerin asgari geçim düzeyinin üstüne çıkması halinde nüfusun hızla artacağını ve bu düzeyin altına düşmesi durumunda ise azalacağını öngörür. Emeğin doğal fiyatı, piyasadaki fiili ücret düzeyi olup arz ve talep tarafından belirlenir. Emek talebi kar oranına ve dolayısıyla sermaye birikim düzeyine bağlıdır. Sermaye birikim düzeyi yüksek ise emeğe olan talep artar ve bu durum emeğin piyasa fiyatının emeğin doğal fiyatının üzerine çıkmasına yol açar. Gelir toplamındaki üçüncü pay olan kar, gelir toplamından ücret ödemeleri ve kiralardan çıkarılmasından sonra geriye kalan miktardır. Kârlar, iktisadi gelişmenin esas kaynağını oluşturan net yatırımı ya da sermaye birikimi oranını belirlediklerinden ve sermaye birikimini olanaklı kılan

tasarrufun kaynağı olduklarından son derece önemli bir etmelidirler.

Ricardo'nun gelir dağılımı kuramı iki ayrı ilkenin işleyişine dayandırılabilir:

i. Milli hasılanın kira, ücretler ve kârlar arasındaki bölüşümünü açıklamakta kullanılan “marjinal ilkesi”,

ii. Milli hâsıladan kiranın çıkarılmasından sonraki bakiyenin ücretler ve kârlar arasında bölüşümünü açıklamakta devreye konulan “artık (surplus) ilkesi” dir¹¹.

Marx'ın Gelir Dağılımı Teorisi

Marx'ın gelir dağılımı kuramı da genel hatları itibarıyla Ricardo'nun artık ilkesinin uyarlanmasına dayanır. Ancak iki kuram arasında bazı farklar bulunmaktadır.

i. Marx, azalan verimler kanununu kabul etmediği için rant ve kar arasında bir ayrıma gitmemiştir.

ii. Marx, emeğin arz fiyatının genel olarak bütün mallar cinsinden sabit olduğunu kabul eder.

---

¹¹ a.g.e.

iii. Marx'a göre ücreti geçimlik düzeyde tutan kuvvet, emek arzının talebi aşması yani yedek işçi ordusudur.

iv. Marx'a göre sermaye birikiminin nedeni, Ricardo'nun öngördüğünün aksine yüksek kar hadlerinin cazibesi değil kapitalistler arasındaki rekabettir.

Marx'ın öngördüğü yapı bir mal ya da hizmetin değerinin onu üretmek için gerekli olan emek miktarı tarafından belirlendiğini belirten "Değerin Emek Kuramı"na dayanır.

Buna göre emeğin arz fiyatı, işgücünü eksiksiz olarak muhafaza edecek asgari geçim düzeyini oluşturan mal ve hizmetleri üretmek için gerekli olan işgücü miktarınca belirlenir. Emeğin bir doğal fiyatı, işgücünün hayatta kalmasını ve kendisini yeniden üretmesini sağlamaya yeterli bir gerçek ücretler düzeyi bulunmaktadır. Bu asgari geçim düzeyini karşılayan gerçek ücret değerini asgari yaşam standardına giren malları üretmek için gerekli işgücü miktarı belirler.

Marx'a göre artık değer varoluş nedeni belli bir devrede emeğin işgücünü eksiksiz korumaya yetecek asgari gerçek ücretten veya emeğin arz fiyatı ile ölçülen kendi maliyetinden daha fazla iktisadi değer yaratmasıdır. Toplam

çıktı değeri ile emeğin arz fiyatı arasındaki fark emek dışı kaynakların sahipleri olan kapitalistlerin el koyduğu artık değeri simgeler. Kapitalistler fiziksel üretim araçlarının mülkiyetine sahip olmaları sayesinde işçi sınıfının ortaya koyduğu artık değere sahip çıkarak gelir dağılımını kendi lehlerine çevirirler. Karın kaynağı artık değerdir. Kapitalistlerce el konulabilecek artık değer miktarı, karın toplam gelirdeki göreceli payını da belirler¹².

Kaldor'un Gelir Dağılımı Teorisi

Kaldor'un gelir dağılımı teorisi (Dul Küpü Teorisi), yatırımın gelire oranındaki değişikliklerin kâr ve ücretlerin gelir toplamındaki göreceli paylarında ne gibi değişiklikler ortaya koyacağını göstermeye çalışır. Toplum maaş ve ücret erbabı ile müteşebbisler ve mülk sahipleri olmak üzere iki ana kategoriye ayrılırsa milli gelir (MG), ücret (Ü) ve karlardan (K) oluşur ($MG = \ddot{U} + K$). Gelir dengesinin yatırım (Y) ve tasarruf (T) eşitliğine ($Y = T$) bağlı olduğu varsayımı altında ekonomideki toplam tasarruf (T) ücret gelirlerinden yapılan tasarruf (T_ü) ve kâr gelirlerinden yapılan tasarruf (T_k) toplamına ($T = T_{\ddot{U}} + T_k$) eşit olur. Ekonomide tam istihdam

---

¹² Öztürk, N., İktisatta Bölüşüm, Palme Yayıncılık, Ankara, 2009

koşullarının hüküm sürdüğü ve ücretli ve ücret-dışı gelir gruplarının her ikisi için de tasarruf eğilimlerinin sabit olduğu varsayımları dikkate alındığında toplam gelirdeki kar payı, yatırımın gelire oranının bir işlevidir. Başka bir ifadeyle yatırım/çıktı oranındaki (Y/MG) bir artış gelirdeki kar payında (K/MG) bir yükselişe yol açar. Tam istihdam koşullarında, yatırım harcamalarındaki gerçek bir artışın hem yatırımın çıktıya oranında hem de tasarruf-çıktı oranında bir artışa yol açması gereklidir.

Tasarruf-çıktı oranında bir yükselme olmazsa, fiyatlar genel düzeyinde bir artış meydana gelir. Başka bir ifadeyle, Kaldor'un gelir dağılımı teorisi, daha yüksek bir reel yatırım düzeyinde tam istihdam dengesinin sürekliliğinin sağlanması açısından gerekli olan daha yüksek bir tasarruf-çıktı oranını gerçekleştirmek için gelir dağılımında bir kaymanın gerekli olduğunu ortaya koyar¹³.

Weintraub'un Gelir Dağılımı Teorisi

Sidney Weintraub'un gelir dağılımı teorisi (Görelî Paylar Teorisi), gelirin fonksiyonel dağılımını, modern gelir ve istihdam teorilerinde önemli bir kavram olan toplam arz

---

¹³ a.g.e.

fonksiyonu ile çözümlenmeye çalışır. Weintraub, sabit fiyatlar yerine cari fiyatlar cinsinden oluşturulan bir toplam arz fonksiyonunun gelir ve istihdam teorisiyle toplam gelir dağılımı arasındaki ilişkiyi kuracağını ileri sürer¹⁴.

Bu şekilde oluşturulan toplam arz eğrisi, istihdam (ve çıktı) düzeyi değiştikçe fonksiyonel gelir dağılımının nasıl değiştiğini göstermekte kullanılır. Toplam arz eğrisi sabit yerine cari fiyatlarla ölçülen parasal hasılayı istihdam düzeyine bağlar¹⁵.

GELİR DAĞILIMI ADALETİ TEORİLERİ

Bölüşüm adaleti teorileri gelir dağılımının nedenlerini değil adil bir gelir dağılımının nasıl olması gerektiğini incelerler. Başka bir ifadeyle, gelir dağılımında adaletin araştırıldığı bu teoriler büyük ölçüde normatif değer yargılarını içeren teorilerdir. Adalet kavramı ile kastedilen değer ne olduğu konusunda ise fikir birliği bulunmamaktadır. Adalet kavramı çok farklı anlamlara sahiptir. Adalet, objektif bir durumu (toplumsal, ekonomik v.b.) değil de bireysel bir davranışı niteleyen bir kavram olarak ele alınırsa bireylerin bir

---

¹⁴ Karaoğulları, E., Maliye Politikası, Agon Bilgi Akademisi-seçkin yay., Ankara, 2010

¹⁵ Öztürk, N., İktisatta Bölüşüm, Palme Yayıncılık, Ankara, 2009

özelliği olarak adil olma veya adil davranma olarak tanımlanabilir¹⁶.

Denkleştirici veya düzeltici adalet anlayışı, hukuki ilişkilerde kişisel ve subjektif nitelikteki durumları dikkate almaksızın, taraf olanların eşit muamele görmesini, örneğin zarar verenin neden olduğu zararı ödemesini veya suç işleyenin hak ettiği cezayı çekmesini gerektirir. Dağıtıcı adalet ise, malların paylaşılmasında herkesin yeteneğine ve toplum içindeki konumuna göre kendine (payına) düşeni alması demektir¹⁷.

Dağıtıcı adalet teorileri sınırsız ihtiyaçlara karşılık sınırlı arza sahip malların dağıtılmasını düzenleyen normatif nitelikte ve görelî eşitliğe önem veren teorilerdir. Adaletin yanı sıra görelî eşitliğin tanımının yanı sıra herkesin payının, hakkı olanın veya hak ettiğinin ne olduğu ya da neye göre belirleneceğinin belirsizliği nedeniyle çok sayıda dağıtıcı adalet ilkeleri bulunmaktadır. Bu teoriler, dağıtım konulu malların niteliğine (gelir, servet, olanaklar v.b.), dağıtımın

---

¹⁶ Erdoğan, M., “Özgürlük, Adalet, Refah”, Bilgi Üniversitesi Yay., İstanbul, 2004

¹⁷ Güriz, A. “Adalet Kavramının Belirsizliği”, Meteksan, Ankara, 2001

kimlere yönelik olarak yapıldığına (gerçek kişiler, grup ya da bölgeler, referans alınan sınıflar v.b.) ve malların dağıtılmasında baz alınan temele (adalet, bireysel özellikler, serbest piyasa kuralları v.b.) göre farklılıklar göstermektedirler¹⁸.

Mutlak Eşitlik Teorisi

Dağıtıcı adalet teorileri içinde en basit teori olan katı ya da mutlak eşitlik teorisine göre herkes eşit düzeyde saygı ve hürmete layık olduğu için aynı düzeyde maddi nitelikte mal veya hizmete sahip olmalıdır. Bu teori, sınırlı mal ve hizmetlerin kişiler arasında eşitlik temelinde dağıtılmasını öngörmesi nedeniyle herkese nasıl aynı düzeyde mal ve hizmet verileceği ve bu düzeyin nasıl ölçüleceği sorununun ortaya çıkmasına yol açar. Bu sorunun çözülmesinin yollarından ilki herkesin aynı mal ve hizmet demetine sahip olmasıdır. Ancak, hiç kimsenin durumunu kötüleştirmeksizin bazı kişilerin durumunu daha iyi bir hale getiren tahsisatların mümkün olması bu çözümün tatminkar olmasını engellemektedir. Öte yandan, tek problem belirli bir dağılıma ulaşmak değildir; bunun yanı sıra arzu edilen bu dağılıma ne zaman ulaşılacağı

---

¹⁸ Erdoğan, M., a.g.e.

da önemli bir sorundur. Zaman sorununu çözmek için mutlak eşitlik teorisi iki ana görüşe sahiptir: herkes başlangıçta aynı mal ve servete sahip olmalı; ancak, daha sonraki aşamalarda kişiler seçtikleri yolda bu varlıklarını kullanmakta özgür olmalıdırlar¹⁹.

Öncelikle, bu teori özgürlükleri kısıtlar. Kişilere eşit saygı göstermez, zira kişiler son derece farklı yeteneklere sahiptirler ve bu yetenek farklılığını dikkate almaksızın kişilere saygı gösterilemez (Yetenek-Yönlü Adalet Teorisi). Mutlak eşitlik teorisi herkesin aynı düzeyde gelire (mal sepetine) sahip olması gerektiğini ileri sürerek genel olarak maddi refahın azalmasına yol açmaktadır (Refah-Yönlü Adalet Teorisi) Başlangıç Noktası İlkesi ya da zaman dilimlerinin tümünde herkes mutlak anlamda eşit olmalıdır. İkinci çözümde kişilerin tasarrufları arasında eşitsizliğe imkân sağlanırsa farklı zamanlarda sahip olunan refahta önemli farklılıklar ortaya çıkacağından zaman sorunu çözümsüz kalmaya devam eder. Mutlak eşitlik teorisi çeşitli açılardan gayri ahlaki bulunmakta ve bu nedenle eleştirilmektedir²⁰.

---

¹⁹ Güriz, A., "Adalet Kavramının Belirsizliği", Meteksan, Ankara, 2001

²⁰ Erdoğan, M., "Özgürlük, Adalet, Refah", Bilgi Üniversitesi Yay., İstanbul, 2004

Farklılık Teorisi

John Rawls tarafından ortaya atılan bu görüş bireylerin kendilerini bağılı sayacakları ve başlangıç noktasında adil bir düzenin varlığını kabul eden bir sözleşmenin söz konusu olduğunu ve bu noktada kimsenin nispi olarak hangi yeteneklere ve servete sahip olduğunu bilmediğini varsayar. Bu koşullar altında rasyonel ve çıkarlarını azamileştirecek şekilde davranan bireyler risk almamak için eşit özgürlüklere sahip olmayı ve adaleti talep edeceklerdir. Rawls, bu durumda, adaleti sağlayacak iki ilke ortaya koyar.

i. Herkes başkalarının sahip olduğu en geniş özgürlükler ile bağdaşabilen ve herkes için geçerli olan, benzer nitelikte ve en geniş temel özgürlükleri elde etmede eşit hakka sahiptir.

ii. Sosyal ve ekonomik eşitsizlikler şu iki koşula göre düzenlenmelidir:

(a) Tasarruflarda da adaleti sağlamak koşuluyla (adil tasarruf ilkesi) en az avantajlı durumda olana en büyük fayda sağlanmalıdır,

(b) Adil bir fırsat eşitliğinin sağlanması şartıyla herkes makam, mevki ve iş sahibi olabilmelidir.

Rawls'a göre bu iki temel ilkedен özgürlük ilkesi (birinci ilke) adalet ilkesine kıyasla önceliğe sahiptir ve fırsat eşitliği en az avantajlı olanların yararının azamileştirilmesine göre daha önemlidir²¹.

Kaynak-Yönlü Teoriler

İnsanların sahip oldukları kaynaklara ve içinde buldukları koşullara önem verilmesi gerektiğini ileri süren bu tip teorilere göre insanlar tercihlerinin sonuçlarına katlanmak zorundadırlar. Ancak kontrolleri dışında olan koşulların ortaya çıkardığı olumsuz sonuçlardan da etkilenmemelidirler. Örneğin, hastalık, özürlülük gibi olumsuz koşullar kişilerin yaşamını ve kazancını olumsuz yönde etkilememelidir. Öte yandan, daha fazla gelir elde etmek için daha çok çalışmayı tercih eden kişiler daha az çalışmayı tercih ettiklerinden dolayı daha az gelir elde eden kişileri sübvans etmek zorunda da kalmamalıdır²².

Bu teorilere göre insanlar eşit kaynaklarla işe başlamalıdır; ancak, yaptıkları tercihler sonucunda eşit olmayan iktisadi menfaatler elde edebilmelidirler. Dworkin,

---

²¹ <http://www.canaktan.org/ekonomi/yoksulluk/birinci-bol/aktan-vural-bolusum-adaleti.pdf>

²² Öztürk, N., İktisatta Bölüşüm, Palme Yayıncılık, Ankara, 2009

adil dağıtım ölçütü olarak imrenme testi (envy-test) adını verdiği bir ölçütün uygulanmasını önerir. Bu teste göre bir kişi diğerinin sahip olduğu mal demetine imrenirse malların dağılımı adil değildir. Bu sorunun, herkesin eşit satın alma gücüne sahip olması ve bu gücü, adil bir mezatta kendi yaşam planlarına en uygun kaynakları satın almak için kullanabilmesi ve herkes uygun gördükleri kaynakları kullanma yetkisine sahip olması ile çözüme kavuşturulabileceği varsayılır. Başkaları tarafından daha fazla değer verilen mallar için daha fazla kaynak ayrılır. Ancak burada adil bir dağılım için kişilerin yetenek ve becerilerinde farklılıkların olmaması gereklidir. Bu durumda, doğal eşitsizlikler (hastalık, özürllük v.b.) kişilerin tercihlerine göre dağılmadığı için adil bir dağılım meydana gelmeyecektir.

Bu sorunun çözümü için Dworkin, hipotetik bir tazmin planı öngörür. Buna göre mezattan önce kendi yetenekleri konusunda bilgiye sahip olmayan kişiler doğal yetenekler açısından avantajlı durumda olmayanların yararlanacağı bir sigorta havuzu oluşturur ve doğal lotaryadan kazançlı çıkmayanlar bu kaynaktan tazmin edilir.

Kişilerin doğuştan sahip oldukları yeteneği ölçmek ve sınıflandırmak son derece zordur. Kişilerin kontrolünde olmayan ve daha az gelir elde etmelerine yol açan kişisel özelliklerinin yol açtığı gelir kaybının tazmini eşitsizliğe yol açan tüm faktörler açısından mümkün olamaz. Örneğin, akli ve fiziki özrü olanlar ile hastalara yardım edilse bile diğer eşitsizlik kaynakları kavranılamayabilir²³.

Refah-Yönlü Teoriler

Refah-Yönlü teoriler, ahlaki açıdan önemli olan şeyin kişilerin refah düzeyi olduğu varsayımına dayanır. İnsanların sahip oldukları kaynaklar, yetenekler veya özgürlük gibi faktörler ancak kişilerin refahını artırdıkları ölçüde değerlidir. Dağılımla ilgili sorunların çözümünde önemli olan nokta hangi dağılımın refahı azamileştirdiğidir. Faydacılar refah terimi yerine zevk, mutluluk ve tercihlerin tatmin edilmesi olarak tanımlanan fayda terimini kullanırlar. Faydanın azamileştirilmesi için kişilerin yaptıkları tercihlerden elde ettikleri tatminin azamileşmesini sağlayacak bir dağılım gereklidir. Tatmin edilmiş tercihlerin ağırlıklı aritmetik ortalamalarını azamileştiren dağılımı sağlayan refah

---

²³ www.ekodialog.com/.../ekonomik-buyume-modelleri-teorileri.html

fonksiyonu seçilir. Faydacılar, herkesin tatmin kapasitesinin eşit olduğu, gelirin marjinal faydasının azaldığı ve ölçülebilir olduğu, kişilerin toplam faydalarını azamileştirmek istedikleri, kişiler arasında fayda karşılaştırmalarının pratikte mümkün olduğu varsayımları altında toplam sosyal faydanın azamileştirilmesinin gelirin eşit bölünmesi ile sağlanabileceğini ileri sürerler. Faydacı teori çeşitli açılardan eleştirilebilir²⁴:

i. Faydacılar kişiler arasındaki farklılığı dikkate almakta başarılı değildirler. Kişilerin yaptıkları tercihlerden elde ettikleri tatminin azamileştirilmesi bakımından kişiler rasyonel birimler olarak ele alınır ve kişiler ileride yaşamları daha iyi olacaksa yaşamlarının belirli bir döneminde fedakarlık yapabilecekleri veya geriye kalan yaşamı daha iyi olacaksa belirli bir süre için daha kötü durumlara katlanabilecekleri kabul edilir. Ancak bu durum kabul edilebilir değildir zira diğer insanların kazancını artırmak için bazı insanların daha kötü koşullara katlanması ahlaki değildir.

---

²⁴ <http://www.canaktan.org/ekonomi/yoksulluk/birinci-bol/aktan-vural-bolusum-adaleti.pdf>

ii. Faydacıların kişilerin tercih ve çıkarlarına aynı muamelede bulunmaları da kabul edilemez. Örneğin, bazı kişiler radikal azınlık grupların daha az maddi menfaat temin etmelerini tercih etmesi halinde bu tercih veya çıkar da en iyi dağılımın belirlenmesinde diğer tercihler gibi muamele görür. Bu durumda, irki tercihler yaygın ve etnik grupların karşı yöndeki tercihleri ile etkisiz kılınmıyorsa Faydacı görüş etnik temelli bir eşitsiz dağılım önermiş olur. Faydacılar bu eleştiriyi faydanın azamileştirilmesinin başkalarının lehine fedakarlıkta bulunmayı nadiren gerektirdiğini ve etnik önyargıların tatmin edilmesinin gerekmediğini ileri sürerek cevap verirler.

iii. Faydacı teori, diğer teorilerde olduğu gibi tanımlama ve uygulama bakımından çeşitli sorunlara sahiptir. Faydacılar, kişiler arası fayda karşılaştırmaları yapmanın mümkün olduğunu ve fayda kıyaslamalarının birbirine benzemeyen mallarda da ölçülebileceğini ileri sürerler. Ancak, Farklı malların kullanımından elde edilecek faydayı her bir birey açısından ölçebilecek tek bir fayda endeksi oluşturmak mümkün olmadığı ve gerekli ölçümler yapılırsa ve bu tip bir endeks oluşturulsa bile bu tip bir ölçümü yapmaya elverişli bir metot bulunmadığı için kişiler arası fayda karşılaştırmalarının

yapılması son derece zordur. Öte yandan, benzer teorik ilkelere sahip olanlar bile bu ilkeyi uygulamak için çok farklı dağılım modelleri önermektedirler²⁵.

Liyakat-Yönlü Teoriler

Refah-Yönlü teoriler insanların gerçekleştirdikleri faaliyetler sonucunda bazı ekonomik menfaatleri hak ettikleri iddiasını ihmal eder. Zira bu tip teoriler insanların belirli amaçlar doğrultusunda hareket eden, kendi eylemlerinden sorumlu ve yaratıcı özelliklere sahip olan varlıklar yerine sadece servet biriktiren birimler olarak görür. Liyakat-Yönlü teoriler, insanların liyakatlerine göre hak ettiklerinin karşılığını almaları gerektiğini ileri sürer. Bu konuda üç temel ölçüt kullanılabilir²⁶:

i. Katkı: Kişiler sosyal üretime yaptıkları katkı ile orantılı olarak yürüttükleri faaliyetlerde hak ettikleri iktisadi menfaatleri elde etmelidirler.

ii. Çaba: Kişiler yürüttükleri faaliyetlerde gösterdikleri çabanın karşılığını almalıdırlar.

---

²⁵ www.ekodialog.com/.../ekonomik-buyume-modelleri-teorileri.html

²⁶ <http://www.canaktan.org/ekonomi/yoksulluk/birinci-bol/aktan-vural-bolusum-adaleti.pdf>

iii. Tazmin: kişiler çalışmalarında karşı karşıya kaldıkları maliyetlerle orantılı olarak iktisadi yarar elde etmelidirler. Aristo'ya göre kişilere hak ettikleri şeylerin verilmesinde meziyet ve erdem dikkate alınmalıdır. John Locke göre de kişilerin gösterdikleri çabalar karşılığında aynı değerde iktisadi kıymetlere sahip olmalıdırlar. Liyakat-Yönlü Teoriler' e göre kişiler sahip oldukları yetenek ve becerileri sosyal açıdan üretken olan işlerde serbestçe kullanabilirler. Kişiler, toplumu oluşturan diğer kişilere yaptıkları katkı ve yardım sayesinde gelirlerini artırabilirler. Dağıtıcı adaleti sağlamaya yönelik sistemler üretken emek, çaba ve katkıları sonucunda kişilerin sahip oldukları geliri dağıtabildikleri ölçüde adil olabilirler.

Çağdaş yetenek-yönlü teorilerin tümü yaşam standardını artırmayı hedefler. Bu doğrultuda yalnızca sosyal hasılayı (yaşam standardını) artırmaya yönelik faaliyetler gelirleri artırmaya hizmet edebilir. Bu nedenle, bu tip teoriler sosyal açıdan değerli-üretken olan ya da olmayan faaliyetlerin tanımlanmasını gerektirirler.

Liyakat-Yönlü teoriler de çeşitli açılardan eleştirilebilir:

i. İnsanlar sosyal üretime yaptıkları katkı, gösterdikleri çaba ve katlandıkları maliyet ile orantılı olarak kendi paylarına düşen menfaati elde etmelidirler. Ancak, neyin katkı, çaba veya maliyet olarak sayılacağı belirli değildir ve günümüzde bunları ölçmek de çok zordur.

ii. İktisadi çıkarları kişilerin kontrolü dışında kalan faktörlere bağlamak adil değildir. Aynı durum Refah-yönlü teorilerde de geçerlidir ancak onlar bu durumu kendi teorilerinin bir meziyeti olarak görürler. Çünkü, onlara göre herhangi bir dağılımın ahlaki yanı o dağılım sonucunda ortaya çıkan refahla alakalıdır. Dağılım sonucunda ortaya çıkan durum kişilerin kontrolüne bağlı faktörlerden etkilenir ya da etkilenmesin bunun bir önemi yoktur. Oysa Liyakat-Yönlü teorilere göre daha verimli ya da verimsiz faaliyetlerle uğraşmak tamamen kişilerin yaptıkları tercihin bir sonucudur ve bu nedenle ortada ahlaki bir sorun yoktur.

Libertarian Teoriler

Libertarian Teorilere göre piyasalar adil olmalıdır ve belirli ilkelere uygun bir şekilde tanımlanan adil muamele koşullarının yerine getirilmesine olanak tanınmalıdır. Zira adil sonuçlara ancak bireylerin adil eylemleri ile ulaşılır²⁷.

Nozick'in Hakediş (entitlement) Teorisi'ne göre dünya tamamen adil bir yer ise aşağıda yer alan tanımlamalar mal ve mülk edinmede adaleti sağlar:

i. Bir kişi, mal edinmedeki adalet ilkesine uygun bir şekilde bir malı edinirse bu mala sahip olmaya hak kazanır. Başka bir ifadeyle bireyler hileye veya güç kullanımına başvurmaksızın mal varlıklarını edinmeleri gerekir²⁸.

ii. Bir kişi, adil transfer ilkesine göre mal edinmeye hak kazanmış bir kişiden ilgili malı kendisine aktarırsa o mala sahip olmaya hak kazanır. Adil transfer ilkesi, mal varlıklarının el değiştirmesinin özgür mübadeleye (sözleşme, bağış, miras) dayanmasını gerektirir.

---

²⁷ <http://www.canaktan.org/ekonomi/yoksulluk/birinci-bol/aktan-vural-bolusum-adaleti.pdf>

²⁸ Erdoğan, M., "Özgürlük, Adalet, Refah", Bilgi Üniversitesi Yay., İstanbul, 2004

iii. İlk iki kural dışındaki hiç bir yolla hiç bir kişi mal edinme hakkına sahip değildir. Diğer bir ifadeyle, yukarıda belirtilen ilkelere aykırı olarak gelir ve serveti yeniden dağıtmaya yönelik politikalar ahlaki temelden yoksundur. Bir dağılım ancak kişiler sahip oldukları mal ve mülkü sahip olmaya yetkili iseler adildir. Transferde adalet ilkesi suç ve cürüme yer vermeyen adil kontratları düzenler. Satın almada adalet ilkesi ise mülkiyet hakları ile ilgili adil düzenlemeleri içerir²⁹.

GELİR EŞİTSİZLİĞİ ÖLÇÜM İLKELERİ

Gelir eşitsizliğini doğru olarak ölçebilmek için birtakım ilkeleri baştan kabul etmek gerekir. Bu ilkeler kullanılan farklı eşitsizlik ölçüm yöntemleri için genel kabuller oluşturur. İlkeler beş başlık altında toplanabilir:

Transfer İlkesi: Gelir adaleti için dağıtılması gereken kısım kimlere dağıtılacak sorunu çözümlenmelidir. Normatif bir düşünce ile dağıtımdaki politikalar değişiklik gösterebilir. Uygulanacak politikalardan önce gelir adaletsizliğinin olduğu yerler tespit edilmelidir. Gelir

---

²⁹ Erdoğan, M., "Özgürlük, Adalet, Refah", Bilgi Üniversitesi Yay., İstanbul, 2004

dağılımını düzenlemek için zenginden yoksula, yoksuldan zengine çeşitli transferler yapılabilir. Ancak bu transferler belirli bir ölçüye göre ve gelir eşitsizliğini artırmayacak yönde yapılmalıdır. Bu ilke Pigou-Dalton İlkesi olarak da adlandırılmaktadır.

Nüfus İlkesi: Gelir bölüşümü nüfustan bağımsız olarak düşünülmemelidir. Nüfus artışları (doğum, göç vb) bölgesel olarak izlenmeli ve kontrol altında tutulmalıdır. Gelir dağılımında dışsal etkenlerin varlığı göz önüne alınmadan doğru bir politika üretilemez. Örneğin gelir arttığında nüfus da artıyorsa kişi başına düşen gelirden bir artış olmayacaktır.

Gelir Ölçeğinden Bağımsız Olma İlkesi: Ekonomideki topyekün hareketler gelir dağılımını benzer oranda etkiler. Örneğin devalüasyon gibi genel parasal değer kayıpları, gelir dağılımı ölçümlerinde doğru olmayan sonuçlar ortaya çıkarabilir. Gelir dağılımı adaleti/adaletsizliği tartışmalarında bu tür makro etkileri göz önünde bulundurmak gerekir.

Simetri İlkesi: Bireyin geliri dışındaki özellikleri (yetenek, eğitim vb) eşitsizlik ölçütleri içinde dikkate almak gerekir.

Ayrıştırma İlkesi: Dağılımı oluşturan alt gruplardaki değişiklikler dağılımın geneline de aynı oranda yansımalıdır. Alt gruplarda eşitsizlik artıyorsa eşitsizliğin nispi olarak yükseldiğini kabul etmek gerekir (Doğanoğlu ve Gülcü, 2001).

GELİR ADALETİNİN BELİRLENMESİ İÇİN KULLANILAN ÖLÇÜTLER

Gelir bölüşümünün de yaşanan adaletsizliklerin ortaya konulabilmesi için bölüşüm eşitsizliğini ortaya koyan sezgisel ve matematiksel işlemler içeren çeşitli yöntemler bulunmaktadır(Doğanoğlu ve Gülcü,2001). İktisadi bakış türü olarak normatif bir yaklaşımla gelir adaletsizliğinin giderilmesi için gelir aktarımı yapılma şekli tartışılabilir. Her kesimin gelirden pay alma konusunda çeşitli geçerli sebepleri olabilir. Ancak gelir adaletsizliğinin doğru tespiti bu durumu kolaylaştıracaktır. Gelir dağılımı politikalarının bu dağılım üzerindeki etkisi önemlidir. Bu nedenle bu dağılımda kullanılacak ölçütlerin bilinmesi gerekmektedir(Öztürk,2008).

Gelir bölüşümünü belirleyebilmek için iktisat literatüründe pek çok ölçütten yararlanılmaktadır. Bu ölçütlerden faydalanılarak bir ülkede zaman içinde gelir bölüşümünün nasıl değiştiğini görmek ve ülkeler arasındaki

gelir bölüşümü karşılaştırmalarını yapmak mümkün hale gelmektedir(Öztürk,2001).

Başlıca ölçütler;

1-Aralık Ölçütü Ve Değişim Aralığı

2-Görel ve Mutlak Sapma ve Standart Sapma

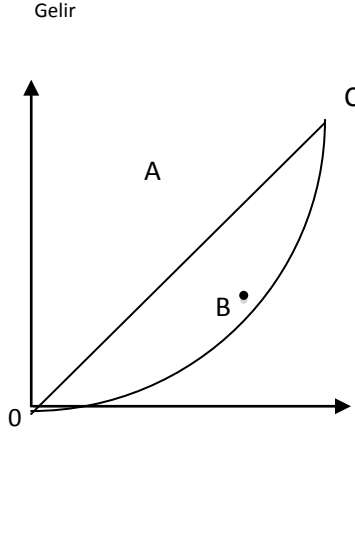
3-Değişim Katsayısı

4-Varyans ve Logaritmik Varyans

5-Yüzde Payları

6-Lorenz Eğrisi

Lorenz eğrisi, gelir ya da servetin nüfusa dağılımındaki eşitsizliği göstermekte kullanılan grafiktir. Eğri bir karenin köşegenini uç noktalarda keser. Karenin dikey kenarında gelirin birikimli payları, yatay kenarında ise nüfusun birikimli payları yüzde olarak gösterilir. Köşegen doğru, gelirin nüfus arasında eşit dağılımını (mutlak eşitlik) gösterir. Lorenz eğrisi köşegenden uzaklaştıkça, gelir dağılımındaki eşitsizlik artmaktadır(www.tuik.gov.tr).

$$\text{Gini Katsayısı} = \frac{A}{A+B}$$

Basit bir örnekle GİNİ katsayısı hesabını ve 0 ile 1'in ne anlama geldiğini ifade edelim:

Yukarıdaki şekilde $A=3$ $B=6$ kabul edelim.

Bu durumda Gini Katsayısı $= \frac{A}{A+B}$ formülüne göre $\frac{3}{3+6} = 0,33$ olacaktır.

Şimdi de $A=6$ $B=3$ kabul edelim. Bu durumda eğrinin daha fazla bel verdiğini söyleyebiliriz. O halde;

$$\text{Gini Katsayısı} = \frac{6}{6+3} = 0,66 \text{ olacaktır.}$$

0,66 rakamı 1'e daha yakındır. Gini katsayısı 1'e ne kadar yaklaşırsa oradaki gelir dağılımının adaletsiz olduğu söylenebilir (sonuçta tüm geliri bir kişi alıyor demektir).

7-Gini Katsayısı

Kişisel gelir dağılımını ölçmek için,yaygın olarak kullanılan dağılım ölçüsü Gini katsayısı aşağıdaki formülasyona göre hesaplanmaktadır.

$$G = \left[\frac{1}{N^2} \sum_{i=1}^N \sum_{j=1}^N |Y_i - Y_j| f(Y_i) f(Y_j) \right] / 2\bar{Y}$$

Y_i : *i. grubun toplam geliri,*

Y_j : *j. grubun toplam geliri,*

$f(Y_i)$: *i. grubun gelir çokluğu*

$f(Y_j)$: *j. grubun gelir çokluğu*

N : *Birim sayısı*

$\bar{Y}$: *Gelirlerin aritmetik ortalaması*

Gini katsayısı, eşitsizlik düzeyini tek bir sayı ile ifade ederek çeşitli gelir dağılımlarının karşılaştırılmasını sağlamaktadır. Gini katsayısı 0 ile 1 arasındadır. 1'e yaklaştıkça eşitsizlik, 0'a yaklaştıkça gelir adaleti artmaktadır(.

Lorenz eğrisine bağlı ve eğri ile köşegen arasında kalan alanın, köşegenin altında kalan toplam alan oranına eşittir. Bu

oran büyüdükçe, dağılımdaki eşitsizlik artıyor demektir. Gini ölçüsü "0 ile 1" arasında değişir. Bir toplumda, gelir adaletli olarak paylaşılmışsa, Gini katsayısı "0"a eşit, toplumdaki gelirleri yalnız bir kişi almışsa, Gini katsayısı "1" e eşit olmaktadır

(www.tuik.gov.tr).

8-Dalton Atkinson Eşitsizlik Ölçütü

9-Pareto α katsayısı

10-Kuznet Katsayısı

11-Yoksulluk Oranı İndeksi

12-Yoksulluk Farkı

13-Açlık Sınırı

ÜLKELERİN GELİŞMİŞLİĞİNE GÖRE GELİR ADALETİ

A- AZ GELİŞMİŞ ÜLKELERDE GELİR DAĞILIMI VE EKONOMİK BÜYÜME

Az gelişmiş ülkelerde gelir dağılımı adaletinin tespiti için uluslararası kaynaklarda kişi başı geliri 500\$-1500\$ aralığında olan ülkelere tespit edilen 5 ülkenin Gayri Safi Milli Hasıla

(GSMH), Kişi Başı Milli Gelir (KBMG), İşgücüne Katılım Oranı (İKO) ve Yoksulluk oranlarını incelemeye alındı. Yapılan inceleme sonucunda aşağıdaki bulgular elde edilmiştir

Az gelişmiş ülkeler de gelirdeki artış hızı tespiti için son 5 yılın gelir grafikleri alınmıştır. Buna göre;

**TABLO -1 AZ GELİŞMİŞ ÜLKELERİN GSYİH (MİLYON \$) RAKAMLARI
(2007-2011)**

ÜLKE	2007	2008	2009	2010	2011	5 Yıllık Büyüme (%)
Ruanda	3,721	4,676	5,215	5,580	6,320	%69,84
Senegal	1,224	3,338	12,590	12,722	14,126	%25,85
Sudan	41,554	48,721	48,4432	59,578	58,475	%40,72
Tanzanya	16,665	20,424	21,094	22,607	23,610	%41,67
Uganda	11,687	14,159	15,516	16,865	16,421	%40,50

Kaynak:worldbank.org

Bu verilere göre; Az gelişmiş ülkeler arasında, aynı coğrafyadan seçilen 5 ülkeden, en az gelişme gösteren Senegal bile %25,85 oranında büyüme göstermiştir. Bu gelişme kişi başı milli gelirlere şöyle yansımıştır.

**TABLO -2 AZ GELİŞMİŞ ÜLKELERİN KBMG
(USD) RAKAMLARI (2007-2011)**

ÜLKE	2007	2008	2009	2010	2011	5 Yıllık Büyüme (%)
Ruanda	384,96 \$	470,98\$	509,41\$	529,41\$	582,56\$	%51
Senegal	986,50\$	1,135\$	1,054\$	1,033\$	1,119\$	%14
Sudan	1,125\$	1,294\$	1,239\$	1,487\$	1,435\$	%28
Tanzanya	421,99\$	504,86\$	505,80\$	526,56\$	532,32\$	%26
Uganda	392,75\$	460,79\$	488,25\$	514,51\$	487,11\$	%24

Kaynak:worldbank.org

Tablo 2’den anlaşılacağı gibi, en az gelir düzeyine sahip ülkelerde 5 yıllık gelişim %51 düzeyinde kişi başı milli geliri artırsa bile bu gelir düzeyi ancak 582,56\$ düzeyine çıkmaktadır. Bu oran gelişmiş ülkelere yaklaşık 77 kat daha düşüktür.

Az gelişmiş ülkelerde yoksulluk oranlarına bakıldığında ülke nüfusu paralelinde şöyledir;

**TABLO 3- AZ GELİŞMİŞ ÜLKELERDEKİ
YOKSULLUK ORANLARI**

ÜLKE	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011
Ruanda	--	--	%56,7	--	--	--	%44,9
Senegal	--	--	%48,3	--	--	--	%46,7
Sudan	--	--	--	--	%46,5	--	--
Tanzanya	%33,4	--	%35,6	--	--	--	--
Uganda	%31,1	--	--	--	%24,5	--	--

Kaynak:worldbank.org

Az gelişmiş ülkelerde yoksulluk oranı ülke nüfusunun yarısına yakın bir durumdadır. Bu durum, gelir adaletini sağlayacak olan kamu yardımlarının yeterli düzeyde olmamasından da kaynaklanıyor. Çünkü bu ülkelerde kişi başı milli gelir düzeyi çok düşük olduğundan sosyal yardım fonlarının da yetersiz durumda olduğu düşünülebilir.

İstihdam açısından bakıldığında bu ülkelerde işgücüne katılım oranının %50 dolaylarında olduğu görülecektir. Elde edilen son verilere göre bu rakamlar şöyledir;

**TABLO -4 AZ GELİŞMİŞ ÜLKELERDE İŞGÜCÜNE
KATILIM ORANLARI**

ÜLKE	2007	2008	2009	2010	2011
Raunda	%52,07	%51,97	%51,87	%51,78	%51,75
Senegal	%43,58	%43,67	%43,82	%43,9	%43,91
Sudan	%28,49	%28,47	%28,6	%28,73	%28,77
Tanzanya	%50,04	%49,96	%49,87	%49,84	%48,81
Uganda	%49,38	%49,36	%49,28	%49,27	%49,25

Kaynak:worldbank.org

Tablo'daki bilgiler çerçevesinde bu ülkelerde işgücüne katılım oranının oldukça yüksek olduğu gözlemlenebilir. Bu da bu ülkelerde, emek yoğun bir yapı olduğu düşünülürse, nüfusun yarısı gelire katkı amacıyla çalışmakta olduğunu ortaya koyar. Ancak bu ekonomilerin kişi başı ulusal gelirleri düşük olduğundan üretime katılım oranının yüksek olması gelir paylaşımından pay almak için mutlaka çalışma zorunluluğunun varlığını ortaya koyar. Yani çalışmayan gelirden fazla pay alamıyordur. Bağımlılık oranları açısından üretime katılmayanların pay alamayacak düzeyde gelire sahip

olduğu anlaşılabilir. Çünkü kişi başi ulusal gelirin 580 USD olduğu Raunda ele alınacak olursa; yoksulluk oranının %48,8 olduğu bu ekonomide çalışmayan kesimle aynı olduğu görülecektir. Yani işgücüne katılım oranı %51,75 geriye kalan kısım olan %48,25 yoksulluk oranına eşit düzeyde yakındır. Bu durum tüm az gelişmiş ülkelerde benzerdir.

B- GELİŞMİŞ ÜLKELERDE GELİR DAĞILIMI

Gelişmişlik kavramı, ülkelerin ekonomik büyüklüğüne göre tanımlanmaktadır. Burada ele alınan ülkeler IMF'nin en yüksek fona sahip beş ülkesidir. Bu ülkeler gelişmiş ülke konumunda olduğundan burada kullanılacaktır. Buna göre;

**TABLO - 5 GELİŞMİŞ ÜLKELERİN GSYİH (MİLYAR
\$) RAKAMLARI (2007–2011)**

ÜLKE	2007	2008	2009	2010	2011	5 Yıllık Büyüme (%)
Almanya	3,3811	3,6659	3,3792	3,3509	3,6679	%8,48
Fransa	2,6274	2,8817	2,6690	2,5977	2,8253	%7,65
Japonya	4,5024	5,0090	5,1701	5,6280	6,0416	%34,18
İngiltere	2,8600	2,7051	2,2106	2,2755	2,4699	%-15,79
ABD	14,0971	14,3909	13,9235	14,6053	15,2114	%7,90

Kaynak: www.worldbank.org

Tablo 5’te görüldüğü gibi gelişmiş ülkelerden en fazla büyüme gösteren ekonomi Japonya’dır. Japon ekonomisindeki bu büyüme kişi başı milli geliri de etkilediği Tablo 6’da görülmektedir. Bunun dışındaki ülkelerde meydana gelen büyümeler KBMG rakamlarını da etkilemiştir.

**TABLO-6 GELİŞMİŞ ÜLKELERİN KBMG (USD)
RAKAMLARI (2007-2011)**

ÜLKE	2007	2008	2009	2010	2011	5 Yıllık Büyüme (%)
Almanya	40,402\$	44,132\$	40,275\$	40,163\$	44,021\$	%9
Fransa	40,342\$	43,992\$	40,477\$	39,170\$	42,379\$	%5
Japonya	34,094\$	37,972\$	39,473\$	43,063\$	45,902\$	%34
İngiltere	46,330\$	43,146\$	35,331\$	36,237\$	38,974\$	-%18
ABD	46,349\$	46,759\$	45,305\$	46,611\$	48,112\$	%3,8

Kaynak:www.worldbank.org

Her ülkedeki gelişim durumu refah seviyesine referans kabul edebileceğimiz KBMG rakamına aynı ölçüde yansımamıştır. İngiltere’de bu durum %15,79 oranında GSYİH rakamında azalmaya neden olsa bile KBMG rakamında %18’lik bir azalmaya neden olmuştur.

SONUÇ

Gelir dağılımı adaleti tüm ülkelerde ortak bir sorundur. Yapılan çalışmada az gelişmiş ülkelerin ve gelişmiş ülkelerin gelir dağılımının ulusal gelire ilişkileri ele alındığında benzer sonuçlar görülmektedir. Ancak ekonomik gelişim etkilerinin gelir miktarı ile yakından ilgili olmasından dolayı gelişim refah düzeyinde aynı etkiyi bırakmamaktadır. Az gelişmiş bir ekonomide ulusal gelirdeki %10 oranındaki artış gelişmiş ekonomideki %1 lik artıştan bile daha az kalmaktadır. Dolayısıyla 1 trilyon USD gelire sahip bir ekonomideki %1 10 milyar USD'ye isabet ederken büyüklüğü 6 milyar USD olan bir ekonomideki %10'luk büyüme ancak 600 milyon USD olmaktadır. Yani gelişmiş ekonomi her yıl az gelişmiş ekonomi kadar büyümüş oluyor. Böylelikle aralarındaki gelir farkı uçurumu hiçbir zaman kapanmıyor.

Gelişmiş ekonomiler çok büyük milli gelir rakamlarına sahip olabiliyorlar. Her yıl belli oranda büyüme göstereceği düşünüldüğünde bu rakamlar az gelişmiş ekonomilere göre çok yüksek miktarda büyümeyle değişiyor. Bu büyümeler kendi aralarında küçük olsa bile az gelişmiş ülke ekonomilerinden daha büyük olabiliyor.

Sosyal refah açısından da bakıldığında az gelişmiş ülkelerde sadece mutlak yoksulluk rakamları değil insani yoksulluğu etkileyen diğer unsurlarda parasal kıtlıktan dolayı etkilenmiş oluyorlar. Yani gelir dağılımında adaletin uluslararası boyutu da ele alındığında ulusal paylaşımındaki adalet unsurunun uluslararası boyutta da sorun olduğu görülmektedir. Almanya'nın 3 trilyon 600 milyar USD tutarındaki toplam üretim hacmi ABD'nin 15 trilyon 211 milyar USD rakamının ancak 1/5'lik kısmına isabet eder. Avrupa kıtasındaki ülkelere bakıldığında da aynı durum gözlemlenebilir. Ülkelerin sosyal yapıları birbirlerine benzese bile üretim büyüklükleri değişebilmektedir. Almanya, Fransa, İtalya gibi nüfus yapıları da benzer ülkelerin üretim farklılıkları ve ekonomik büyüklükleri değişmektedir. Bu durum gelişme durumuna bakılmaksızın tüm ekonomilerde benzerlik göstermektedir.

Az gelişmiş ülkelerden ele aldıklarımıza baktığımızda üretim de emek faktörünün ağırlıkta olduğu ülkeler olduğunu görmekteyiz. Bu ülkelerde buna rağmen işgücüne katılım oranları %45-%54 arasında değişmektedir. Yani bağımlı nüfus oranı fakir ülkelerde refah düzeyini düşürmektedir. Çünkü

işgücü ucuz olduğundan bağımlı nüfusa düşen pay az olacaktır. Ancak gelişmiş ekonomilerde işgücüne atkılım oranı aynı oranlarda olmasına rağmen sosyal refah düzeyi daha yüksek bir toplumsal yapı ortaya çıkaracaktır. Çünkü işgücü maliyetleri yüksek olduğundan bağımlı nüfusun gelirden payı daha yüksek olacaktır. Bu da toplumda refah düzeyini daha yukarılara çıkaracaktır.

BÖLÜM 3:

ORTA ANADOLU KALKINMA AJANSI VE BÖLGESEL GELİŞMEDEKİ ROLÜ

KALKINMA

Genel bir tanımlamayla kalkınma, bir ulusun arzu edilen şekilde ekonomik gelişme süreci ortaya koyabilmesi amacıyla, ulusal ekonomiyi bir bütün olarak düzenlenmesidir. Daha geniş anlamda kalkınma, bir toplumda ekonomik, toplumsal ve siyasal alanda arzu edilen her türlü değişme ve gelişme olarak tanımlanabilir. Tarihsel olarak kalkınma, az gelişmiş denilen ülkelerde ortaya çıkan büyük ölçüde beşeri acıların azaltılması ve maddi refahı arttırmaya yönelik potansiyelin harekete geçirilmesi anlamını içermektedir. Kalkınma, ülkelerin ulaşmaya çalıştığı bir hedef ve aynı zamanda nedensel ilişkileri içeren bir süreçtir(Taban,Kar,2003).

1.1. EKONOMİK COĞRAFYA

Genel tanımıyla ekonomik coğrafya; ekonomik faaliyetlerin doğal çevre ile ilişkisini inceler. Örneğin çevreci determinist akımda iklimin; sağlık, fiziksel ve zihinsel yeterlilik üzerinde belirleyici rolü bulunduğu düşünülür (Arıbaş ve Deniz,2015).

Çevreci determinist akım, insanın doğadan onun izin verdiği ölçüde faydalanacağını öngörür. Bu noktadan hareketle tabiat insanın davranışlarında sorumlu olan bir faktördür(Arı,2017).

Bu çerçevede bakıldığında iklim toplumun gelişiminde ana kaynak olmuştur. Zamana bağlı olarak bir çok akımlar gelişmiştir. Gelişen akımlar ise; coğrafi değişikliklerle beraber bir çok değişik etkinin sonuçları toplumsal şekillenmeye yol açmıştır. Toplumların kültürel ve tarihi birikimlerinin, örgütleniş şekillerinin ve hukuksal yapılarının da toplumsal gelişme üzerinde etkili faktörlerden olduğunu vurgulamaktadırlar. Kültürel ve tarihi birikimler, toplumsal ve hukuksal yapılar da beraberinde ‘bölge’ kavramının geliştirilip irdelenmesini gündeme getirmiştir. (Arslan,2005)

Zamanla bölge kaderinin değiştirilmesi düşüncesi mekan organizasyonu anlayışının gelişmesi sonucunu doğurmuştur. Coğrafyada mekan organizasyonu anlayışının gelişmesi ise, bölge planlamada coğrafyanın kullanılmasını kaçınılmaz olarak gündeme getirmiştir. Yani coğrafya , bölgesel kalkınma ve bölge planlama son derece ilişkili ve iç-içe kavramlardır. Günlük yaşamda da birlikte uygulama alanı bulmaktadırlar. Bu nedendir ki; belli bir bölgenin ekonomik kalkınması ele alınırken yörenin bölgesel coğrafi özellikleri ve bununla ilişki kurularak bölgesel planlamasının nasıl yapılması gerektiği dikkatle irdelenmektedir.

Ekonominin küreselleşmesi ve bu küreselleşmeyi sağlayan dünya ticareti gerek hacim gerekse hız bakımından önceden tahmin edilmeyen bir değişim sürecindedir ve bu da ekonomik coğrafyayı derinden etkilemektedir. Dünya, artık yalnızca mallar bakımından değil, hizmetler, sermaye ve teknoloji bakımından da küresel bir Pazar haline gelmiştir. Uluslar, birbiri ardına, kendi ulusal ekonomik sorunlarına devlet temelli çözümlerden çok, pazar tarafından güdülen bir çözüm arayışına girmişlerdir. Meydana gelen değişimler o kadar hızlı ve güçlüdür ki ekonomik coğrafya da kendisini bu değişimlere aynı hızla uyarlamak zorunda kalmaktadır. Aslında, bütünüyle beşeri ve bölgesel coğrafyacılara işi zor görünmektedir. Örneğin haritalar hızla değişmektedir (Tekin ve Özgünç,2013).

Yirminci yüzyılın son çeyreğinde dünya ekonomi coğrafyasında ve uluslar arası/küresel üretim ve iş bölümünde yaşanan gelişmeler, geçmişte gelişme iktisadının ilgi alanı içinde yer almış ampirik açıdan zayıf kaldığından ya da geleneksel (neoklasik) iktisadın yaşadığı teknik sorunlar nedeniyle pratik politikalara dönüştürülemeyen bölgesel çalışmalara yönelik olan ilgi artmıştır (EserKöse,2005,98).

1990'lı yıllarda mekân boyutunun ana akım iktisat içine girişi, artan getiriler/eksik rekabet devriminin dördüncü (belki de) son dalgasını oluşturmaktadır. Eksik rekabet modellerinin kurulabilmesi için gerekli analiz aletlerini geliştiren yeni endüstriyel organizasyon dalgası teorik gelişimin birinci aşamasıdır. İkinci bu analitik enstrümanları kullanarak, artan getiriler durumunda stratejik ticareti açıklamayı çalışan yeni dış ticaret teorisidir. Üçüncü dinamik dışsal ekonomiler ve bilgi yayılmaları temelinde kurulan yeni büyüme teorisidir. Dördüncü Dalga ise işte bu artan getiriler ve eksik rekabet modelleri çerçevesinde gelişen yeni ekonomik coğrafya veya coğrafi iktisattır (Küçüker,2008,3).

Krugman yeni Ekonomik Coğrafya ile inanadığı iktisadi kuramlar çerçevesi de aynı tür sektör içinde yer alan bütün firmaların bir ağ ilkesini dikkate alarak kar marjlarını yükseltebileceklerini vurgular. Aynı sektörün bir mekanda bütün destek üniteleri ile yer alması, uzman iş gücü ihtiyacının küresel pazardan elde edilmesi, maliyetlerin azalması ve pazarlama kolaylıkları, Krugman'ın kuramının tercih edilemesini ve devletlerinin güçlü bir şekilde dikkatlerinin çekilmesine yol açmıştır(Arıbaş ve Deniz,2015)

Ekonomik Coğrafya Ekonomistlerin kullanmaya başladığı bir kavram olmaya başlamıştır. Yeni ekonomik coğrafya kavramının içeriğini ekonomistler doldurmuştur. Kavramın şekillenmesinde birçok iktisadi model, kuram, iktisat tarihi ve matematiksel iktisat ağırlıktadır. Çalışma Yeni Ekonomik Coğrafyanın mekânsal ve uygulama boyutları etrafında belirginleşecektir(Arıbaş ve Deniz,2015). Günümüzde bölgesel dengesizliklerin artması, dengesizliklerin nedenlerinin araştırılmasına olan ilgiyi arttırmıştır. Bu ise, özellikle ekonomistlerin ekonomik coğrafyayı yeniden keşfetmeleri sonucunu doğurmuştur. Özellikle son yıllarda, pek çok ekonomik olayın arkasında dünya kaynaklarının yersel dağılımının ve buna ek olarak faktör hareketlerinin rolünün olduğu bilinmektedir. Belli coğrafi özelliklere sahip bölgelerin daha fazla geliştiği izlenen bir durumdur. (Elmas,2001:13)

BÖLGESEL KALKINMA

Bölgelerarası kalkınmışlık farklılığı kavramı, az gelişmiş bölgelerin gelişmiş bölgelere sosyal refah açısından yaklaştırılması, yani farklılıkların giderilmesi politikasını da doğal olarak beraberinde getirmiştir. Bu gelişmeler “bölge” ve

“kalkınma” kavramlarının bir bütün olarak ele alınmasına yol açmış ve planlama ve bölgesel kalkınma çabalarında alternatif politika arayışlarını gündeme getirmiştir. Gelişmiş ülkelerde uzun yıllardan beri üzerinde önemle durulan ve geniş ölçüde uygulama olanağı bulan bölgesel planlama ve bölgesel kalkınma ajansları yaklaşımı, gelişmekte olan ülkelerde pek rağbet görmemiş ve çeşitli altyapı yatırımlarının desteklenmesi ile sınırlı kalmıştır. Türkiye’de de ulusal ölçekte planlı kalkınma modeli benimsenmiş ve bölgesel planlama çalışmalarına, çeşitli nedenlerle geçilememiştir. Bunun yerine, il planlaması tercih edilmiş ve bölgesel gelişmişlik farklılıklarının giderilmesi için “kalkınmada öncelikli yöreler” uygulamasına ağırlık verilmiştir(Arslan, 2005).

Üretimde mekan ögesi oldukça önemlidir. Bölgesel gelişmişlik açısından farklılıkların başında mekan ögesi gelmektedir. Toplumlardaki gelişim zamanla (tarımsal üretimden itibaren) değişime neden oldu. Köylerin oluşmaya başlaması yeni sorunları da beraberinde getirdi. Zamanla tarla açmak amacıyla doğanın tahrip edilmesi, tahriple ortaya çıkanların ürün olarak piyasaya sunulması ve yeni sektörlerin oluşması gibi değişimler toplumsal farklılıkları oluşturdu.

Tarıma dayalı kırsal toplumlar,ticarete dayalı kent toplumları ve gelişimle beraber sanayi toplumları ortaya çıktı.

Her ülkenin bünyesindeki bölgeler arası gelişmişlik farkları ortaya çıkarken, diğer yandan ülkeler arasında gelişmişlik farkları ortaya çıkmaya başladı. Gelişmiş bölgelerde yoğunlaşan modern endüstriler ve kentsel uygarlıklar oluştu. Kırsal toplumlarla aralarındaki farklar hissedilir düzeyde göze çarpmaktadır.

Bir ülkenin gelişmiş olması bölgesel gelir ve gelişim farklarını ortadan kaldırmamaktadır. İktisat buna çözümler ararken üretim yerleri ile tüketim yerlerinin farklı olduğu ürünler olduğunu ve böylelikle bir bölgede üretimin olması için tüketicinin olması gerekmediği görüldü. Bu ekonomide mekan faktörünün analizlere katılmasına sebep oldu. Mekanı analizlerine katan ekonomistlerin görüşleri iki grupta toplanabilir(Dinler,2012,s:5). Bunlar;

-Kuruluş yeri Teorisyenleri

-Etki alanını saptayan teorisyenlerdir.

Kuruluş Yeri Teorisyenleri

Bu görüŖe göre üretim mekanı tüketim mekanından uzak olabilir. Bu sorun taşıma faaliyetleri ile ortadan kaldırılabilir. Kuruluş yeri teorisyenlerinin ilki Alman Von Thünen'dir. Daha önceden, Richard Cantillon, Dr.Quesney, Adam Smith,David Ricardo gibi iktisatçılarda bu durumu destekleyen çalışmalar yapmışlardır.

Alansal Ekonominin kurucusu V.Thünen olmasıyla beraber ALfred Weber,Tord Palander ve Auguste Löschbaşlıca destekçileridir(Dinler,2012,s:6)

Etki Alanını Saptayan Teorisyenler

Bu gruptaki teorisenler, amprik bulgu ve anketleri, genel formüllere dönüŖtürmeye çalışmaktadırlar. Dolayısıyla analizlerde kullandıkları yöntem, tümevarım yöntemidir. Tümevarım yöntemini kullanan ekonomistlerin ortaya çıkması,istatistiki çalışmaların mekansal analizde uygulanma olanaklarının geliştirilmesinden sonra söz konusu olmaya başlamıştır.Önce birtakım anketler yapılmış ve bu anketlerin değerlendirilmesiyle ilgili istatistiki yöntemler geliştirilmiştir. Geliştirilen bu yöntemleri kullanarak, işletme ya da yerleşme merkezlerinin bu etki alanlarını hiyerarşilerini saptamaya

çalışan analistlerden **J.Reilly, A.Piatier, Christaller, Zpipt ve Steward**'ın katkıları bulunmaktadır(Dinler,2012,s:21).

AB'DE BÖLGESEL KALKINMA

Avrupa'da 1975 yılında bölgesel kalkınma fonu kurulmuştur. AB'de bölgesel politikaların evrimine bakıldığında üçlü bir ayırımın yapıldığı görülmektedir. Bunlardan ilki, Roma Anlaşması'ndan Avrupa Bölgesel Kalkınma Fonu'nun(ABKF) kurulduğu 1975 yılına kadar de facto olarak nitelendirilen dönemdir. Bu dönemde İtalya'nın güneyine spesifik desteklerin yanı sıra gemi,tekstil,demir-çelik,kömür gibi gerileyen sektörlere Avrupa Yatırım Bankası ve Avrupa Sosyal Fonu'ndan yapılan destekler, bölgesel politika uygulamalarının öncüleri olmuştur. İkincisi, ABKF'nin kurulmasından 1988 yılına kadar devam eden ve üye ülkelerin belirginleşen işsizlik sorunlarına çözümde 'yardımcı' olma olarak nitelendirilen dönemdir. Dönem içinde tahsis miktarları peyderpey arttırılmış ve fon kullanım prosedürleri Avrupa komisyonu'nun etkinliğini arttırmak yönünde geliştirilmiştir.1986 yılında ise bölgesel politika, Avrupa Tek Senedi ile 'ekonomik ve sosyal uyum'

çerçevesinde topluluk tarafından sistematik bir şekilde bürünmüştür(Arslan,2005).

Küreselleşme kapsamında değişen bölgesel üretim sistemleri ve politikalar, bölgeyi ekonominin ve ekonomik kalkınmanın odak noktası olarak kabul eden yaklaşımlara ivme kazandırmıştır. Bölgesel kalkınma ajansları da bölgesel ölçekte ekonomiyi canlandırmak, örgütlemek ve geliştirmek amacıyla oluşturulan kuruluşlardır. Avrupa Bölgesel Kalkınma Ajansları Birliği (EURADA) tarafından yapılan tanımlamaya göre bölgesel kalkınma ajanslarının görevi, sektörel ve genel kalkınma problemlerini belirlemek, bunların çözümüne yönelik olanakları ve çözümleri tespit ederek bu çözümleri geliştiren projeleri desteklemektir (Kayasü vd, 2003: 7).

2. KALKINMA AJANSLARI

Kalkınma Ajansları, kamu kesimi, özel kesim ve sivil toplum kuruluşları arasındaki işbirliğini geliştirmek, kaynakların yerinde ve etkin kullanımını sağlamak ve yerel potansiyeli harekete geçirmek suretiyle, ulusal kalkınma plânı ve programlarda öngörülen ilke ve politikalarla uyumlu olarak bölgesel gelişmeyi hızlandırmak, sürdürülebilirliğini sağlamak, bölgeler arası ve bölge içi gelişmişlik farklarını azaltmak

amacıyla kurulan, kendine özgü teknik ve finansman (bütçe) mekanizmasına sahip, kâr amacı gütmeyen, çabuk karar alıp uygulayabilen, merkezi ve yerel idarelerin dışında, kamu, özel sektör ve STK'ları bir araya getiren, tüzel kişiliği haiz, 5449 sayılı Kanunla düzenlenmemiş işlemlerinde özel hukuk hükümlerine tabi, İstatistikî Bölge Birimleri Sınıflandırması (düzey 2 bölgeleri) esas alınarak Bakanlar Kurulu Kararı ile kurulan teknik kapasitesi yüksek, uygulamacı olmayan fakat destekleyici, koordinatör ve katalizör olarak faaliyet gösteren kalkınma birimleridir.

Kalkınma Ajanslarının görevleri kuruluş kanununa göre aşağıdaki şekilde belirlenmiştir.

- Yerel yönetimlerin plânlama çalışmalarına teknik destek sağlamak.

- Bölge plân ve programlarının uygulanmasını sağlayıcı faaliyet ve projelere destek olmak; bu kapsamda desteklenen faaliyet ve projelerin uygulama sürecini izlemek, değerlendirmek ve sonuçlarını Kalkınma Bakanlığına bildirmek.

- Bölge plân ve programlarına uygun olarak bölgenin kırsal ve yerel kalkınma ile ilgili kapasitesinin geliştirilmesine

katkıda bulunmak ve bu kapsamdaki projelere destek sağlamak.

- Bölgede kamu kesimi, özel kesim ve sivil toplum kuruluşları tarafından yürütülen ve bölge plân ve programları açısından önemli görülen diğer projeleri izlemek.

- Bölgesel gelişme hedeflerini gerçekleştirmeye yönelik olarak; kamu kesimi, özel kesim ve sivil toplum kuruluşları arasındaki işbirliğini geliştirmek.

- Ajansa tahsis edilen kaynakları, bölge plân ve programlarına uygun olarak kullanmak veya kullandırmak.

- Bölgenin kaynak ve olanaklarını tespit etmeye, ekonomik ve sosyal gelişmeyi hızlandırmaya ve rekabet gücünü artırmaya yönelik araştırmalar yapmak, yaptırmak, başka kişi, kurum ve kuruluşların yaptığı araştırmaları desteklemek.

- Bölgenin iş ve yatırım imkânlarının, ilgili kuruluşlarla işbirliği halinde ulusal ve uluslararası düzeyde tanıtımını yapmak veya yaptırmak.

- Bölge illerinde yatırımcıların, kamu kurum ve kuruluşlarının görev ve yetki alanına giren izin ve ruhsat işlemleri ile diğer idarî iş ve işlemlerini, ilgili mevzuatta

belirtilen süre içinde sonuçlandırmak üzere tek elden takip ve koordine etmek.

- Yönetim, üretim, tanıtım, pazarlama, teknoloji, finansman, örgütlenme ve işgücü eğitimi gibi konularda, ilgili kuruluşlarla işbirliği sağlayarak küçük ve orta ölçekli işletmelerle yeni girişimcileri desteklemek.

- Türkiye'nin katıldığı ikili veya çok taraflı uluslararası programlara ilişkin faaliyetlerin bölgede tanıtımını yapmak ve bu programlar kapsamında proje geliştirilmesine katkı sağlamak.

- Ajansın faaliyetleri, malî yapısı ve ajansla ilgili diğer hususların güncel olarak yayınlanacağı bir internet sitesi oluşturmak.

2.1. AJANSLARIN YÖNETİM YAPISI

Yönetim Kurulu

Ajansın karar organı olan Yönetim Kurulu; bölge illerinin valileri, il merkez belediye başkanları, il genel meclisi başkanları ve ticaret ve sanayi odası başkanlarından özel kesim ve/veya sivil toplum kuruluşlarından seçilecek üyelerden oluşmaktadır. Yönetim Kurulu Başkanlığını sırasıyla bölgede yer alan her bir ilin valisi bir yıllığına yapmaktadır.

Kalkınma Kurulu

Ajansın danışma organı olan bu kurul, bölgenin sorunlarını ve fırsatlarını değerlendirme konusunda tavsiyelerde bulunur. Kalkınma Kurulu kamu (valilikler, yerel yönetimler, üniversiteler, vb.), özel sektör ve sivil toplum kuruluşlarından (dernekler, vakıflar, odalar, vb.) seçilmiş, illerin dengeli şekilde temsilini sağlayacak yapıda, en fazla yüz üyeden oluşur.

Genel Sekreterlik

Ajansın icra organı olarak, ulusal ve bölgesel plan ve programlar çerçevesinde hedeflerin gerçekleştirilmesi için çalışmaktadır. Genel Sekreterlik, Yönetim Kurulu karşısında sorumlu olan Genel Sekreter, uzmanlar, destek personeli ve Yatırım Destek Ofisleri'nden oluşmaktadır. (<http://ahika.gov.tr/kalkinma-ajansi-nedir/>).

2.2. KALKINMA AJANSLARININ KURULUŞU

Düzyey 2 Bölgelerinde faaliyet gösteren kalkınma ajansları arasında, ilk olarak 2006 yılında İzmir ilini kapsayan İzmir Kalkınma Ajansı ile Adana ve Mersin illerini kapsayan Çukurova Kalkınma Ajansı pilot ajanslar olarak kurulmuştur.

Sonrasında, 22.11.2008 tarih ve 27062 sayılı Resmi Gazete’de yayımlanan 2008/14306 sayılı Bakanlar Kurulu Kararı ile kurulan 8 kalkınma ajansı ile birlikte 2008 yılından itibaren Türkiye genelinde toplamda 10 ajans faaliyete geçmiştir (Oran, 2015-2019:1).

Sonrasında, 25.07.2009 tarihli Resmi Gazete’de yayımlanan 2009/15236 sayılı Bakanlar Kurulu Kararı ile Kayseri, Sivas ve Yozgat illerini kapsayan TR72 Bölgesi’nde faaliyet gösteren ORAN’ın da aralarında yer aldığı 16 kalkınma ajansı daha kurulmuştur. Hâlihazırda, istatistiki bölge birimleri sınıflandırmasına göre, Türkiye’de Düzey 2 Bölgelerinde faaliyet gösteren toplam 26 kalkınma ajansı mevcuttur. Bu doğrultuda, Kalkınma Bakanlığı’nın koordinasyonunda faaliyetlerini sürdüren ORAN, 2009 yılından itibaren TR72 Bölgesinde faaliyet gösteren bir kamu kurumu olup, bu amaçla kurulmuş Türkiye’deki 26 kalkınma ajansından biridir (ORAN/a, 2015-2019:1).

2.3 TR72 Bölgesi Tanıtımı

2016 Türkiye İstatistik Kurumu (TÜİK) verilerine göre Kayseri'nin nüfusu 1.358.980, Sivas'ın nüfusu 621.224, Yozgat'ın nüfusu 421.041'dir. 2016 Adrese Dayalı Nüfus Kayıt Sonuçlarına (ADNKS) göre Kayseri nüfus büyüklüğü bakımından iller arasında 15. sırada, Sivas 35. Sırada, Yozgat ise 46. Sıradadır. Buna göre bu illerden en yoğun nüfus oranına sahip olan il Kayseri, en düşük nüfusa sahip il ise Yozgat'tır.

Tablo 1: TR72 Bölgesi İlleri Nüfus Sayısı

İl	Nüfusu
Kayseri	1.358.980
Sivas	621.224
Yozgat	421.041

Kaynak: TÜİK, (3 Mayıs 2017) tarihinde

<https://biruni.tuik.gov.tr/medas/?kn=95&locale=tr> adresinden alındı.

Kayseri'de 3, Sivas'ta 3 ve Yozgat'ta ise 2 olmak üzere Bölgede 8 aktif Organize Sanayi Bölgesi (OSB) bulunmaktadır. Bölgedeki en büyük OSB Kayseri OSB'dir. Kayseri OSB'de yaklaşık 50.000 kişi istihdam edilmektedir. Bölgedeki tek Serbest

Bölge Kayseri’de yer almaktadır. Bölgede 80 civarında işletmede yaklaşık 2.200 kişiye istihdam sağlanmaktadır (ORAN/a, 2015-2019:6).

Bölge, çeşitli turizm türleri bakımından potansiyel taşımakla birlikte, kış turizmi açısından da önemli bir konuma sahiptir. Erciyes Master Planı’nın tamamlanması ile Erciyes Dağı’nın uluslararası seviyede bir kış turizmi merkezi olması hedeflenmektedir. Sivas’ta ise Yıldızdağı Kış Sporları Merkezi için yatırımlar devam etmektedir. Bölgedeki jeotermal potansiyeli de önümüzdeki dönemlerde yapılacak doğru yatırımlarla Bölgenin turizm değerlerinin başında gelecektir. Erişilebilirlik açısından Bölge, “Coğrafi Erişilebilirlik Endeksi”ne göre en yüksek değer alan bölgelerden birisidir. Bu durum özellikle yerli turist çekmek açısından önemli bir turizm potansiyeli teşkil etmektedir..

Bölge aynı zamanda jeolojik yapısı nedeniyle zengin maden çeşitliliğine ve önemli maden yataklarına sahiptir. Bölgede özellikle Sivas’taki toplam ihracat oranının da önemli bir bölümünü maden ihracatı oluşturmaktadır (ORAN/a, 2015-2019:6).

2.2- Orta Anadolu Kalkınma Ajansı'nın (ORKA) Kuruluşu ve Genel Yapısı

Kayseri, Sivas ve Yozgat illerini kapsayan Orta Anadolu Kalkınma Ajansı (ORAN), 25 Temmuz 2009 tarihinde Kalkınma Bakanlığı tarafından kurulmuştur. Orta Anadolu Kalkınma Ajansı'nın temel amacı, 5449 sayılı kuruluş kanununun birinci maddesinde bütün kalkınma ajansları için ortak bir biçimde ifade edildiği üzere; kamu kesimi, özel kesim ve sivil toplum kuruluşları arasındaki işbirliğini geliştirmek, kaynakların yerinde ve etkin kullanımını sağlamak ve yerel potansiyeli harekete geçirmek suretiyle, ulusal kalkınma plânı ve programlarda öngörülen ilke ve politikalarla uyumlu olarak, bölgesel gelişmeyi hızlandırmak, sürdürülebilirliğini sağlamak, bölgeler arası ve bölge içi gelişmişlik farklarını azaltmaktır (ORAN/a, 2015-2019:9). Ajansın misyonu TR72 bölgenin sosyal ve ekonomik olarak kalkınmasına katkı veren, bölgesel kalkınma faaliyetlerinde tüm paydaşlar için koordinasyon sağlayan ve yönlendiren bir merkez olmaktır. Ajansın vizyonu TR72 alanında uzmanlaşmış dinamik kadrosu ve güçlü kurumsal yapısıyla, bölgesel kaynak ve potansiyellerin değerlendirilmesinde katılımcılığı ve işbirliğini temel olarak

bölge gelişimine yön veren, bölgesel kalkınmada öncü kurum olmak.

25.07.2009 tarihli Resmi Gazete’de yayımlanan 2009/15236 sayılı Bakanlar Kurulu Kararı ile Kayseri, Sivas ve Yozgat illerini kapsayan TR72 Bölgesi’nde faaliyet gösteren ORAN kurulmuştur (ORAN/a, 2015-2019:10).

2.2.1. Organizasyon Yapısı

ORAN temel olarak karar organı olan Yönetim Kurulu, danışma organı olan Kalkınma Kurulu ve icra organı olan Genel Sekreterlik ve Yatırım Destek Ofislerinden oluşmaktadır (ORAN/b, 2015-2019:9).

2.2.2. Yönetim Kurulu

Yönetim Kurulu, Kayseri, Sivas ve Yozgat’ın valileri, belediye başkanları, il genel meclisi başkanları ile ticaret ve sanayi odası başkanlarının yer aldığı 11 üyeli bir kuruldur (ORAN/b, 2015-2019:9).

2.2.3. Kalkınma Kurulu

Kalkınma Kurulu, TR72 Bölgesi illerinden Bakanlar Kurulu Kararıyla belirlenmiş bazı kamu kurumları, STK’lar ve meslek odaları ile üniversitelerin en üst düzey temsilcilerinin

oluşturduğu 100 üyeden oluşmaktadır. Buna göre Kayseri’de 41, Sivas’ta 31, Yozgat’ta 28 kurum Kalkınma Kurulunda üst düzeyde temsil edilmektedir(ORAN/b, 2015-2019:13).

2.2.4. Genel Sekreterlik

Genel sekreterlik Ajansın icra organıdır. Genel sekreterliğin ve yatırım destek ofislerinin en üst amiri genel sekreterdir. Genel sekreter yönetim kuruluna karşı sorumludur. Genel Sekreterlik 5 alışma birimi ve TR72 Bölgesi illerinde kurulu, 3 yatırım destek ofisinden teşekkül etmektedir (ORAN/b, 2015-2019:14).

2.2.5. Personel Yapısı

Ajans personel kadrosu 1 Genel Sekreter, 1 İç Denetçi, 32 Uzman ve 6 Destek Personelinden oluşmaktadır. Orta Anadolu Kalkınma Ajansı’nın icra organı Genel Sekreterliktir. Ajans Genel Sekreterliği görevini Kalkınma Bakanlığının 28 Ağustos 2015 tarihli ve 3668 sayılı yazısı yürütölmektedir.

Ajans bünyesinde lisans, yüksek lisans ve doktora düzeyinde personel istihdam edilmekte olup, 23 personel Lisans, 12 personel Yüksek Lisans, 1 personel doktora eğitim düzeyindedir. 9 personel Yüksek Lisans eğitimine, 4 personel ise Doktora Eğitimine devam etmektedir (ORAN/b, 2015-2019:14).

2.2.6. Orta Anadolu Kalkınma Ajansı'nın Projeleri

ORAN'ın amacı, kanunda belirtildiği üzere, kamu kesimi, özel kesim ve sivil toplum kuruluşları arasındaki işbirliğini geliştirmek, kaynakların yerinde ve etkin kullanımını sağlamak ve yerel potansiyeli harekete geçirmek suretiyle, ulusal kalkınma planı ve programlarda öngörülen ilke ve politikalarla uyumlu olarak bölgesel gelişmeyi hızlandırmak, sürdürülebilirliğini sağlamak, bölgeler arası ve bölge içi gelişmişlik farklarını azaltmaktır. Kalkınma Ajansları, bölgesel kalkınmanın hızlandırılması amacıyla, Kalkınma Ajansları Proje ve Faaliyet Destekleme Yönetmeliği, Destek Yönetim Kılavuzu ve ilgili başvuru rehberlerinde belirlenen hususları göz önünde bulundurarak, bölge aktörlerine mali ve teknik destek sağlayabilmektedir (ORAN/c, 2015-2019:1).

ORKA'nın 2010-2014 dönemi arasındaki projeleri aşağıda Tablo-2'de görülmektedir. 2010 yılında toplam 45 proje bulunmaktadır. Bu projelerden en az payı %18 oranına tekabül eden 7 proje ile Yozgat almıştır. 2.sırada 13 proje ile %30 oranında bir pay alan Sivas bulunmaktadır. En fazla payı 25 proje ile Kayseri almıştır. Bu dönemdeki projelerin İktisadi kalkınma mali destek programı ve Küçük ölçekli Altyapı Mali Destek Programı için kullanılmıştır. Bu alanlarda sonraki yıllarda proje yapılmamıştır. İktisadi kalkınma ve mali destek programı için toplam 37 proje işleme alınmıştır. Alt yapı ve mali destek amaçlı projeler ise 8 adet olarak gerçekleştiği görülmektedir.

2011 yılı için proje konuları her il için aynı başlıklarda gerçekleşmiştir. 2010-2014 dönemi arasında gerçekleşen proje destekleri her yıl kaynak aktarılan konular diğer yıllarda ele alınmamış konulardır. Kendi içinde farklı konularda projelere kaynak aktarılmıştır. Buna göre;

2010 yılı proje alanları ve oranları;

İktisadi Kalkınma Mali Destek Programı	37 proje	%82,2
Küçük Ölçekli Altyapı Mali Destek Programı	8 proje	%17,8
<i>Toplam</i>	<i>45 Proje</i>	

2011 yılı proje alanları ve oranları;

Yeni Ürün, Yenilikçilik ve Ar-ge Mali Destek Programı	22 proje	%49
Jeotermal ve Madencilik Mali Destek Programı	15 proje	%33
Turizm Altyapısının Geliştirilmesi Mali Destek Programı	8 proje	%18
<i>Toplam</i>	<i>45 proje</i>	

2012 yılı proje alanları ve oranları

Gelişen Sektörlerde Rekabetçi KOBİ'ler Mali Destek Programı	38	%73
Tarımla Gelen Kalkınma Mali Destek Programı	14	%27
<i>Toplam</i>	<i>52 proje</i>	

2014 yılı proje alanları ve oranları

Rekabetçi üretim Mali Destek Programı	21	%45
İstikrarlı Büyüme Mali Destek Programı	13	%28
Kentsel Kalkınma Mali Destek Programı	12	%27
<i>Toplam</i>	<i>46 proje</i>	

2.6.1. İllere Göre Proje Sayısı

ORKA kapsamında yer alan illerin 2014 yılına kadar toplam 188 proje hayata geçirilmiştir. Bu projelerin illere göre analizini yapmak için aşağıdaki tablolar hazırlanmıştır.

Tablo:2 İllere Göre Proje Sayısı

Proje Adları	KAYSERİ				SİVAS				YOZGAT				TOPLAM
	2010	2011	2012	2014	2010	2011	2012	2014	2010	2011	2012	2014	
İktisadi Kalkınma Mali Destek Programı	23	-	-	-	10	-	-	-	4	-	-	-	37
Küçük Ölçekli Altyapı Mali Destek Programı	2	-	-	-	3	-	-	-0	3	-	-	-	8
Yeni Ürün, Yenilikçilik ve Ar-ge Mali Destek Programı	-	16	-	-	-	4	-	-	-	2	-	-	22
Jeotermal ve Madencilik Mali Destek Programı	-	3	-	-	-	8	-	-	-	4	-	-	15
Turizm Altyapısının Geliştirilmesi Mali Destek Programı	-	1	-	-	-	2	-	-	-	5	-	-	8
Gelişen Sektörlerde Rekabetçi KOBİ'ler Mali Destek Programı	-	-	24	-	-	-	11	-	-	-	3	-	38

Tarımla Gelen Kalkınma Mali Destek Programı	-	-	4	-	-	-	5	-	-	-	5	-	14
Rekabetçi Üretim Mali Destek Programı	-	-	-	21	-	-	-	-	-	-	-	-	21
İstikrarlı Büyüme Mali Destek Programı	-	-	-	-	-	-	-	8	-	-	-	5	13
Kentsel Kalkınma Mali Destek Programı	-	-	-	-	-	-	-	6	-	-	-	6	12
TOPLAM	25	20	28	21	13	14	16	14	7	11	8	11	188

•2010 yılında İktisadi Kalkınma Mali Destek Programı adı altında 37 proje, Küçük Ölçekli Altyapı Mali Destek Programı adı altında 8 proje,

• 2011 yılında Yeni Ürün, Yenilikçilik ve Ar-ge Mali Destek Programı adı altında 22 proje, Jeotermal ve Madencilik Mali Destek Programı adı altında 15, Turizm Altyapısının Geliştirilmesi Mali Destek Programı adı altında 8 proje,

•2012 yılında; Gelişen Sektörlerde Rekabetçi KOBİ'ler Mali Destek Programı adı altında 38, Tarımla Gelen Kalkınma Mali Destek Programı adı altında 14 proje,

•2014 yılında; Rekabetçi Üretim Mali Destek Programı adı altında 21 proje, İstikrarlı Büyüme Mali Destek Programı adı altında 14 proje, Sosyal ve Kentsel Kalkınma Mali Destek Programı adı altında 12 proje toplamda hali hazırda 188 projeyi faaliyete geçirmiştir.

Buna göre iller bazında proje üretimi ve sonuçlarını incelemek için her ilin proje sayısı, istihdam sayısı ve kullanılan tutara bakılmalıdır.

KAYSERİ İLİ

Kayseri nüfus bakımından bakıldığında ORKA kapsamındaki en kalabalık il durumundadır. Son verilere göre nüfusu 1.358.980 rakamına ulaşmıştır. (bkz,Tablo 1). En büyük organize sanayi alanına sahip ilde yine Kayseridir.

KAYSERİ										
	2010 Yılı		2011 Yılı		2012 Yılı		2014 Yılı		TOPLAM	
PROJE ADI	Toplam Proje Bütçesi	Toplam İstihdam Sayısı	Toplam Proje Bütçesi	Toplam İstihdam Sayısı	Toplam Proje Bütçesi	Toplam İstihdam Sayısı	Toplam Proje Bütçesi	Toplam İstihdam Sayısı	Toplam Proje Bütçesi	Toplam İstihdam Sayısı
İktisadi Kalkınma Mali Destek Programı	12.306.181	269	-	-	-	-	-	-	12.306.181	269
Küçük Ölçekli Altyapı Mali Destek Programı	1.678.191,00	-	-	-	-	-	-	-	1.678.191,0	-
Yeni Ürün, Yenilikçilik ve Ar-ge Mali Destek Programı	-	-	6.987.718,6	123	-	-	-	-	6.987.718,6	123
Jeotermal ve Madencilik Mali Destek Programı	-	-	151.139,00	33	-	-	-	-	151.139,00	33
Turizm Altyapısının Geliştirilmesi Mali Destek Programı	-	-	750.800,00	-	-	-	-	-	750.800,00	-
Gelişen Sektörlerde Rekabetçi KOBİ'ler Mali Destek Programı	-	-	-	-	12.855.394	86	-	-	12.855.394	86
Tarımla Gelen Kalkınma Mali Destek Programı	-	-	-	-	1.548.475,0	-	-	-	1.548.475,0	-
Rekabetçi Üretim Mali Destek Programı	-	-	-	-	-	-	11.591.431	214	11.591.431	214
Kentsel Kalkınma Mali Destek Programı	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
TOPLAM	13.984.372,7	264	7.889.657	156	14.403.869	86	11.591.431	214	47.869.329	725

Kayseri'nin 2010 yılında 13.984.372 TL tutarında bir proje bütçesi kullandığı görülmektedir. Kullanılan bütçenin %88'lik kısmının iktisadi ve mali destek programı çerçevesinde olduğu görülmektedir. %12'lik kısmı ise Küçük Ölçekli Altyapı Mali Destek Programı için kullanıldığı görülmektedir.

Kayseri'nin kullanılan proje rakamlarından en fazla pay alan il olduğu görülmektedir. 188 projenin 94 tanesini kayseri kullanmıştır. Yani Sivas ve Yozgat illerinin kullandığı proje kadar sadece kayseri kullanmıştır.

2010 yılı verilerine göre 269 tane istihdam sağlamıştır.

2011 yılında kullanılan proje bütçesi 7.889.657 TL tutarındadır. Bu proje kapsamında da 156 kişi istihdam edilmiştir.

2012 yılında kullanılan bütçe 14.403.869 TL tutarındadır. Bu dönemde istihdam sayısı ise 86 kişidir.

2014 yılında 11.591.430 TL tutarında bütçe kullanılmıştır. Bu dönemde de 214 kişi istihdam edilmiştir. Toplam bütçe tutarının 47.869.329 TL olduğu ve istihdamın ise 725 olduğu görülmektedir.

SİVAS										
PROJE ADI	2010 Yılı		2011 Yılı		2012 Yılı		2014 Yılı		TOPLAM	
	Toplam Proje Bütçesi	Toplam İstihdam Sayısı	Toplam Proje Bütçesi	Toplam İstihdam Sayısı	Toplam Proje Bütçesi	Toplam İstihdam Sayısı	Toplam Proje Bütçesi	Toplam İstihdam Sayısı	Toplam Proje Bütçesi	Toplam İstihdam Sayısı
İktisadi Kalkınma Mali Destek Programı	5.155.005,00	73	-	-	-	-	-	-	5.155.005,0	73
Küçük Ölçekli Altyapı Mali Destek Programı	3.777.720,99	-	-	-	-	-	-	-	3.777.720,99	-
Yeni Ürün, Yenilikçilik ve Ar-Ge Mali Destek Programı	-	-	2.313750,00	37	-	-	-	-	2.313750,00	37
Jeotermal ve Madencilik Mali Destek Programı	-	-	4.291035,50	44	-	-	-	-	4.291035,50	44
Turizm Altyapısının Geliştirilmesi Mali Destek Programı	-	-	939.226,02	-	-	-	-	-	939.226,02	-
Gelişen Sektörlerde Rekabetçi KOBİ'ler Mali Destek Programı	-	-	-	-	5.394436,10	176	-	-	5.394436,10	176
Tarımla Gelen Kalkınma Mali Destek Programı	-	-	-	-	3.027.080,80	-	-	-	3.027.080,80	-
Rekabetçi Üretim Mali Destek Programı	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
İstikrarlı Büyüme Mali Destek Programı	-	-	-	-	-	-	3.102.654,00	123	3.102.654,00	123
Kentsel Kalkınma Mali Destek Programı	-	-	-	-	-	-	7.706.414,08	-	7.706.414,08	-
TOPLAM	8.932.725,99	73	7.544.011,52	81	8.421.516,90	176	10.809.068,08	123	35.707322,49	453

SİVAS

ORKA kapsamında Kayseri'den sonra en fazla nüfusa sahip ildir.. 2016 yılı verilerine bakıldığında 621.224 sayısına ulaşmıştır. Sanayi olarak Kayseri'den geride olup, turizm, kış sporları ve bölgedeki jeotermal potansiyel açısından önemli bir konumdadır.

2010 yılında ORKA tarafından uygulanan 45 projeden 13 tanesi Sivas tarafından uygulamaya konulmuştur. Bu projeler kapsamında 8 milyon 932 bin TL tutarında bir bütçe kullanılmıştır. Aşağıdaki tablo'da da görüldüğü gibi 73 kişilik istihdam sağlanmıştır.

2011 yılında 7.544.011 TL tutarında bir bütçe kullanılmıştır. Bu bütçelerin kullanıldığı alanlara bakıldığında Jeotermal ve Madencilik Mali Destek programı ve Turizm alanlarında kullanıldığı görülmektedir. Sağlanan istihdam ise 44 kişidir.

2012 yılında 8.421.516 TL tutarında proje bütçesi kullanılmış ve 81 kişiye istihdam sağlanmıştır. Bu dönemde KOBİ'lere mali destek ve Tarımla Gelen Kalkınma Mali Destek Projelerine kaynak aktarılmıştır.

2014 yılında 10.809.608 TL tutarında proje desteklenmiş ve 123 kişiye istihdam sağlanmıştır. Bu dönemde İstikrarlı Büyüme ve Kentsel Kalkınma Mali destek programlarına kaynak aktarılmıştır. En fazla kaynak 7.706.414 TL ile Kentsel Kalkınma Mali Destek programına kaynak sağlanmıştır.

Sivas ili ajanstan en fazla kaynak kullanan ikinci ildir.

YOZGAT										
	2010 Yılı		2011 Yılı		2012 Yılı		2014 Yılı		TOPLAM	
PROJE ADI	Toplam Proje Bütçesi	Toplam İstihdam Sayısı	Toplam Proje Bütçesi	Toplam İstihdam Sayısı	Toplam Proje Bütçesi	Toplam İstihdam Sayısı	Toplam Proje Bütçesi	Toplam İstihdam Sayısı	Toplam Proje Bütçesi	Toplam İstihdam Sayısı
İktisadi Kalkınma Mali Destek Programı	12.306.181,70	22	-	-	-	-	-	-	12.306.181,70	22
Küçük Ölçekli Altyapı Mali Destek Programı	2.159615,05	-	-	-	-	-	-	-	2.159615,05	-
Yeni Ürün, Yenilikçilik ve Ar-Ge Mali Destek Programı	-	-	832.175,00	6	-	-	-	-	832.175,00	6
Tarımla Gelen Kalkınma Mali Destek Programı	-	-	-	-	1.618.685,00	-	-	-	1.618.685,00	-
Rekabetçi Üretim Mali Destek Programı	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
İstikrarlı Büyüme Mali Destek Programı	-	-	-	-	-	-	2.644.637,00	41	2.644.637,00	41
Kentsel Kalkınma Mali Destek Programı	-	-	-	-	-	-	4.373.040,44	-	4.373.040,44	-
TOPLAM	4.399.664,20	22	5.730.283,05	15	2.200.029,75	4	7.017.677,44	41	19.347.654,44	82

YOZGAT

Yozgat ili 421.041 nüfusu ile ORKA kapsamındaki en küçük ildir. Bu nedenle doğal olarak en az kaynak kullanan durumundadır. ORKA kapsamında toplam 188 proje üzerinde yapılan incelemede 37 proje ile son sıradadır. Kayseri 94 proje ile yaklaşık Yozgat'ın 3 katı daha fazla kaynak kullanmıştır.

2010 yılında Yozgat 45.399.644 TL tutarından proje desteği almıştır. 22 kişilik istihdam sağlamıştır.

2011 Yılında 5.730.283 TL tutarında proje desteği sağlamıştır. 15 kişilik istihdam sağlamıştır.

2012 yılında 2.200.029 TL tutarında proje desteği sağlamış ve 4 kişilik istihdam sağlamıştır.

2014 yılında 7.017.677 TL tutarında ve 41 kişilik istihdam sağlayan projeler kabul etmiştir.

YOZGAT										
PROJE ADI	2010 Yılı		2011 Yılı		2012 Yılı		2014 Yılı		TOPLAM	
	Toplam Proje Bütçesi	Toplam İstihdam Sayısı	Toplam Proje Bütçesi	Toplam İstihdam Sayısı	Toplam Proje Bütçesi	Toplam İstihdam Sayısı	Toplam Proje Bütçesi	Toplam İstihdam Sayısı	Toplam Proje Bütçesi	Toplam İstihdam Sayısı
İktisadi Kalkınma Mali Destek Programı	12.306.181,70	22	-	-	-	-	-	-	12.306.181,70	22
Küçük Ölçekli Altyapı Mali Destek Programı	2.159615,05	-	-	-	-	-	-	-	2.159615,05	-
Yeni Ürün, Yenilikçilik ve Ar-Ge Mali Destek Programı	-	-	832.175,00	6	-	-	-	-	832.175,00	6
Tarımla Gelen Kalkınma Mali Destek Programı	-	-	-	-	1.618.685,00	-	-	-	1.618.685,00	-
Rekabetçi Üretim Mali Destek Programı	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
İstikrarlı Büyüme Mali Destek Programı	-	-	-	-	-	-	2.644.637,00	41	2.644.637,00	41
Kentsel Kalkınma Mali Destek Programı	-	-	-	-	-	-	4.373.040,44	-	4.373.040,44	-
TOPLAM	4.399.664,20	22	5.730.283,05	15	2.200.029,75	4	7.017.677,44	41	19.347.654,44	82

Kayseri'nin; toplam proje bütçesi 47.7769.329,6, toplam istihdam sayısı 725, Sivas'ın; toplam proje bütçesi 35.707322,49, toplam istihdam sayısı 453, Yozgat'ın toplam proje bütçesi 19.347654,44, toplam istihdam sayısı 82'dir. Orta Anadolu Kalkınma Ajansı'nın faaliyet gösterdiği bu illerin toplam proje harcamaları 276.924.306,53 ve toplam istihdam sayısı 1260'dır. 2013 yılı ve 2014 yılı sonrasında ajansın resmi sitesinde herhangi bir açıklama olmayıp bilgilerini resmi sitelerinde paylaşmamışlardır.

SONUÇ

Orta Anadolu Kalkınma Ajansı toplam proje olarak en çok Kayseri'de proje kabul etmiştir. Toplam proje bütçesi ve toplam istihdam sayısı en yüksek olan il Kayseri'dir. Sanayi bölgesinde 50 bin istihdam sağladığı dikkate alındığında bunun beklenen bir sonuç olduğu kabul edilecektir.

Kalkınma ajanslarının illerde öncelikli faaliyet alanlarına önem vererek proje kabul etmeleri oldukça önemlidir. Bu yönüyle bölgesel gelişim farklılıklarının azaltılması hedeflenebilir. Ancak dikkat edilirse kalkınma ajanslarında kabul edilen projelerin sınıflandırılması her yıl aynı alanlarla

sınırlı kalmıştır. Bu alanların değişkenlik göstermemiş olması genellikle yönlendirme olduğu görüşünü öne çıkarabilir.

2010 yılında proje verilen alanlar 2011 ve diğer yıllarda kullanılmamıştır. Aslında her yıl belli alanlara göre proje bütçeleri iller bazında düzenlenmiş olsa, iller arası farklılıklardan kaynaklanan öncelik esasına göre her ilin kullandığı başlıklar kendi içinde yıllara göre tekrarlanabilecekti. Örneğin Turizm ile ilgili projeler daha çok Sivas ilinde kullanılacağından her yıl Sivas bu alanda proje üreten il olabilecekti. Aynı şekilde Kayseri sanayi alanında veya Yozgat tarımsal üretimde her yıl gelişen ve büyüyen kaynak aktarımı ile proje üretebilecekti.

Bu açıdan bakıldığında ORKA Kalkınma etkin ve verimli kullanılamamıştır. Kurulan yapıda kaynak kullanımı için proje üretim alanları illere ve ajanslara göre değişiklik göstermelidir. Bu yolla her ajans kendi bölgesinin önceliklerine göre kaynak tahsisi yapabilecektir.

Orta Anadolu Kalkınma Ajansı'nın, yeni kurulan bir ajans olması sebebiyle yenilikçiliğe ve değişime yatkın olduğu görülmektedir. Ayrıca faaliyette bulunduğu kurum ve kuruluşların ajansa karşı pozitif beklenti ve bakış açısı da

ajansın gelişimine katkı sağlayacak bir faktördür. Sahip olduğu genç ve dinamik personel yapısı, ajans çalışmalarının daha başarılı ve sürdürülebilir olmasında öneme sahiptir.

Ajansın yeni bir yapıya sahip olması ve personelin kuruluşundan bu yana ajanstaki faaliyetlerle deneyim kazanarak uygulaması ajansın lehine bir adımdır. Ayrıca kısa süreli bir geçmişe sahip olmasına rağmen ajansın yatırım destek ofislerinin faaliyette bulunması, ajansın bölge üzerindeki plan proje ve faaliyetleri barındıran mevcut durum analizinin yapılmış olması ve tüm bunların ajansa ait internet ortamında paylaşımında olması ajansa pozitif yönde katkı sağlamaktadır. Ve bölgenin gelişmeye, yeniliklere açık olması da ajansın destekleyeceği projeler açısından ajansın yararına olduğu görülmektedir. Fakat kurumsallaşma sürecinin tamamlanmamış olması, bina ve araç gibi fiziksel gereksinimlerin henüz yeterli düzeyde sağlanamaması ve özellikle personel sayısının gerekli dokümanların hazırlanmasında yetersiz olması bu nedenle gerekli bilgiye ulaşma aşamasında sıkıntı oluşmasına neden olduğundan ajansın negatif yönleri arasında gösterilebilir. En önemli eksikliklerden biri de bölgenin şimdiye kadar yeterince

tanıtımının yapılmamış olması ekstra bir bölge tanıtımını gerekli kılmaktadır.

Yeni bir kalkınma yaklaşımı olarak görülen ajansların yerel çalışmalara verdiği ağırlık ile gerek bölgede gerekse bölgenin ulusal ve uluslararası statü de rekabet gücünün artmasını sağlamaktadır. Türkiye’de ilerideki süreçlerde daha başarılı çalışmalar gerçekleştirip katkılarının artacağı kanısı kabul edilebilir.

KAYNAKÇA:

BÖLÜM 1:

Gökhan Şen,(2016), “Türkiye ve Yeni Başlayan Varlık Yönetim Fonu Hikayesi”, Business HT, 28 Temmuz 2016

Karagöl,E.,Koç,Y., (2016), Dünya da ve Türkiye’de Varlık Fonu., SETA Vakfı,İstanbul

Kayıran,M.,(2016), Türkiye Varlık Fonu’nun Kuruluş Amaçları ve Yapısı Üzerine Bir Değerlendirme,Eğitim Bilim toplum Dergisi,Cilt:14,Sayı:56

<https://www.divestopedia.com/definition/854/sovereign-wealth-fund> (Erişim:13/11/2017)

<http://www.dogrulukpayi.com/bulten/turkiye-ekonomisi-icin-yeni-bir-secenek-ulusal-varlik-fonu>

<https://www.swfinstitute.org/sovereign-wealth-fund-rankings/>

<http://sosyal.paraanaliz.com/2017/02/07/dunyada-ulusal-varlik-fonlarisovereign-wealth-funds/>

<https://www.swfinstitute.org/statistics-research/linaburg-maduell-transparency-index/> erişim:20/11/2017

<http://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2016/08/20160826-1.htm> (erişim:20/11/2017)

BÖLÜM 2:

DPT, Gelir Dağılımının İyileştirilmesi Ve Yoksullukla Mücadele Özel İhtisas Komisyonu Raporu, Sekizinci beş yıllık kalkınma planı, Ankara, 2001

Dinler, Z., İktisata Giriş, Ekin Kitabevi, Bursa, 2005

Doğanoğlu, F., Gülcü, A., (2001), "Gelir eşitsizliği ölçümü", Cumhuriyet Üni.İİBF Dergisi, Cilt:2, Sayı:1, S:47-65

Erdoğan, M., "Özgürlük, Adalet, Refah", Bilgi Üniversitesi Yay., İstanbul, 2004

Güriz, A., "Adalet Kavramının Belirsizliği", Meteksan, Ankara, 2001

Öztürk, N., İktisatta Bölüşüm, Palme Yayıncılık, Ankara, 2009

Pınar, A., Maliye Politikası Teori ve Uygulamaları, Naturel Kitap yay., Ankara, 2006

Karaoğulları,E.,Maliye Politikası,Agon Bilgi Akademisi,
Seçkin Yay.,Ankara,2010

<http://www.canaktan.org/ekonomi/yoksulluk/birinci-bol/aktan-vural-bolusum-ada.pdf> ,20/12/2012

www.ekodialog.com/.../ekonomik-buyume-modelleri-teorileri.html,18/02/2013

<http://www.canaktan.org/ekonomi/yoksulluk/birinci-bol/aktan-vural-bolusum-ada.pdf>,18/02/2013

<http://www.worldbank.org>, 05/05/2013

http://www.tuik.gov.tr/MicroVeri/GYKA_2011/turkce/m-etaveri/tanim/gelir-daggiilimii-essitsizlik-oelccuetleri/index.html (erişim:20/11/2017)

BÖLÜM 3:

Arıbaş, K.,Deniz,M.,(2015),Paul Krugman ve Yeni Ekonomik Coğrafya,Ankara Uni., (tucaum.ankara.edu.tr/wp-content/uploads/sites/280/2015/08/semp6_20.pdf,E rişim:09/10/2017)

Arı,Y.,(2017),Çevresel Determinizmden Politik ekolojiye;son 100 yılda Dünya’da ve Türkiye’de İnsan-Çevre coğrafyasındaki yaklaşımlar,Ata.Uni,Doğu Coğ.Der.,Ocak-2017,Sayı:37,Sayfa:1-34)

Arslan,K., (2005),Bölgesel Kalkınma Farklılıklarının Giderilmesinde Etkin Bir Araç:Bölgesel Planlama ve Bölgesel Kalkınma Ajansları, İstanbul Ticaret Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi Yıl:4 Sayı:7 Bahar 2005/1 s.275-294

Dinler,Z.,(2012),Bölgesel İktisat,Ekin Basım Yayın,Bursa

Elmas, G., (2001), Küreselleşme Sürecinde Bölgesel Dengesizlikler , Nobel Yayın Dağıtım, İstanbul

Eser,U-Köse,S.,(2005), Endüstriyel Yerelleşme ve Yoğunlaşma Açısından Türkiye Sanayii; İl İmalat Sanayiilerinin Analizi,Ankara Üniv.SBF Dergisi, Cilt 60, Sayı-2,Ankara

Kar,M.,Taban,S.,(2003), Kalkınma Ekonomisi Seçme Konular,Ekin Yayınları,Bursa

Kayasü, S.,(2003), Pınarcıoğlu M., Yaşar S., Dere S.,
(2003), Yerel/Bölgesel Ekonomik Kalkınma ve
Rekabet Gücünün Artırılması: Bölgesel Kalkınma
Ajansları, İstanbul, İstanbul Ticaret Odası, Yayın
No: 2003-8,

Küçüker, C,(2008), Yeni Ekonomik Coğrafya ve
Kalkınma,H.Ü.İ.İ.B.F,Ankara

Tekin, T.,Özgünç., N.,(2013), Ekonomik Coğrafya
/Küreselleşme ve Kalkınma,Çantay Kitabevi
,İstanbul

ORAN (2015-2019a) *Kurumsal Stratejik Plan,2014*

ORAN (2015-2019b) *Tanıtım Dokümanı,2015*

ORAN (2015-2019c) *2015-2019 Yılı Çalışma Programı*

<https://biruni.tuik.gov.tr/medas/?kn=95&locale=tr> erişim
:03/05/2017

http://www.oran.org.tr/materyaller/Editor/document/PlanelamaBirimi/Dokmerkezi/ORAN_MDP_2010.pdf
erişim :03/05/2017

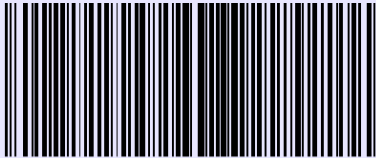
http://www.oran.org.tr/materyaller/Editor/document/PlanlamaBirimi/Dokmerkezi/ORAN_MDP_2011.pdf
erişim :03/05/2017

http://www.oran.org.tr/materyaller/Editor/document/PlanlamaBirimi/Dokmerkezi/ORAN_MDP_2012.pdf
erişim :03/05/2017

http://www.oran.org.tr/materyaller/Editor/document/PlanlamaBirimi/Dokmerkezi/ORAN_MDP_2014.pdf
erişim :03/05/2017

<http://ahika.gov.tr/kalkinma-ajansi-nedir/>
(Erişim:09/08/2017)

978-605-7923-04-2